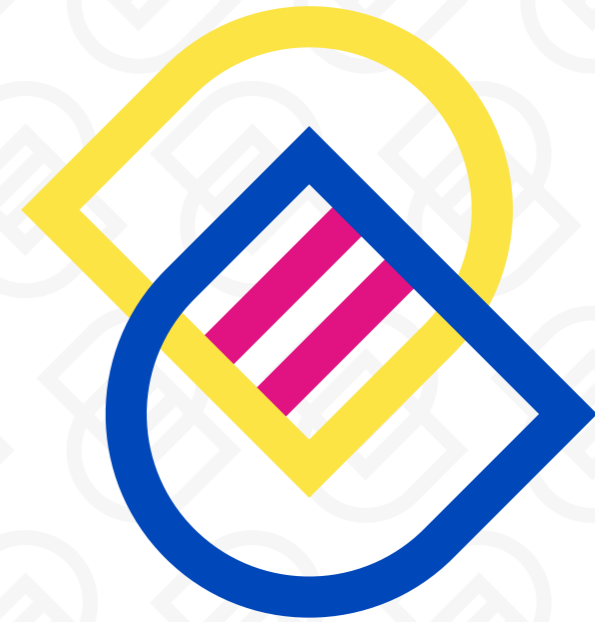

_TRANSMISSIÓ: INTERRUPCIÓ I REVERNACULARITZACIÓ DE LES LLENGÜES. EL CAS VALENCIÀ

Antoni Mas i Miralles – Brauli Montoya Abat

**Càtedra de
Drets Lingüístics**

© 2023 ANTONI MAS I MIRALLES
BRAULI MONTOYA ABAT

Directors:
VICENTA TASA FUSTER
RAFAEL CASTELLÓ COGOLLOS

Edició:

ISBN: 978-84-0937-524-0

Brauli Montoya Abat (*Novelda, 1956*) / **Antoni Mas i Miralles** (*Santa Pola, 1959*)

Són professors de Filologia Catalana de la Universitat d'Alacant i membres de l'Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana. Entre d'altres línies de recerca, s'han dedicat a la història de la llengua i a la sociolingüística, disciplines en les quals s'inscriuen algunes de les seues publicacions conjuntes, com ara:

"Use and disuse of Catalan anthroponyms in Elx, 1565-1738" (*Catalan Review, Washington 1999*).

"La sociolingüística de la variació als Països Catalans: estat de la qüestió" (*Caplletra, València, 2004*).

"La transmissió familiar del valencià" (*Acadèmia Valenciana de la Llengua, València, 2011*).

"The linguistic transmission of Catalan. Current state of affairs and analysis", Pradilla, Miquel Àngel (ed.), *Catalan Sociolinguistics. State of the art and future challenges* (*John Benjamins Publishing Company, Amsterdam, 2022*).

**TRANSMISSIÓ: IN-
TERRUPCIÓ I RE-
VERNACULARITZACIÓ
DE LES LLENGÜES.
EL CAS VALENCIÀ**

AUTORS:

Antoni Mas i Miralles – Brauli Montoya Abat

*Mis padres apenas sabían chapurrear el castellano, y lo fueron aprendiendo con nosotros, con sus hijos, a la vez que nosotros íbamos olvidando el euskera. ¡Qué pena! ¡Qué tragedia la de nosotros los vascos por imperativo de la vida, de una política centralista, tuvimos que olvidar nuestro bello idioma! Yo me avergüenzo de ello y aspiro todavía, aunque sólo sea a la hora de la muerte, a decir mis últimas palabras en el mismo lenguaje que utilicé para expresar mis primeras emociones. (Sorozábal Mariezkuarena, Pablo (1986). *Mi vida y mi obra*, Madrid, Fundación Banco Exterior, p. 16).*

INTRODUCCIÓ

En aquest treball volem aproximar-nos a un dels fenòmens més recents que ha aparegut en el marc epistemològic de la sociolingüística: la *transmissió intergeneracional de la llengua*. J. Fishman és un dels primers teòrics que se n'ocupa en els seus estudis, tant per a referir-se als casos de pèrdua de parlants en la transmissió de llengües minoritzades (1991), com també en els d'inversió del procés i recuperació de nadius d'aquesta mateixa llengua (2001). Així, a partir d'aquests plantejaments s'obre una possibilitat nova d'anàlisi sociolingüística d'una comunitat. La situació de confrontació entre dues llengües, una expansiva i l'altra recessiva, se soluciona en moltes ocasions a partir de la transmissió que en fan els progenitors, actors que esdevenen alhora protagonistes en la resolució del conflicte lingüístic que subjau en la societat, ja que, quan els pares opten per transmetre una o l'altra llengua als seus descendents, també estan prenent partit en la substitució o en el manteniment de la llengua recessiva.

En el present estudi sobre la transmissió lingüística hem pres com a referent l'àmbit geogràfic del País Valencià, espai que, d'altra banda, ha centrat bona part de les nostres investigacions. Així, seran els casos de les famílies valencianes —estudiades en obres nostres ja publicades— les que resseguirem per a documentar aquest estudi. El treball s'inicia amb una introducció als conceptes teòrics bàsics de la transmissió, per a passar després a l'anàlisi de la casuística d'aquest fenomen entre els valencians. En aquest segon apartat, primer fem un repàs succint sobre l'evolució cronològica que ha recorregut la transmissió i l'extensió d'aquest fenomen en els diferents àmbits urbans valencians, anàlisi que complementem amb el comentari d'uns quants arbres de transmissió lingüística amb l'objectiu d'il·lustrar la reconstrucció del procés en algunes famílies valencianes. A continuació, estudiem el fenomen des d'una perspectiva quantitativa a partir de totes les dades que tenim fins ara al nostre abast, tot i ser conscients que, per les característiques de les dades de què disposem, aquestes ens poden ajudar ben poc a tenir una radiografia exacta de la situació. Després, exposarem breument els fonaments de la teoria de l'atribució que ens proporciona la psicologia social, amb la qual podrem aproximar-nos a les justificacions que aporten els diferents personatges que intervenen en la transmissió, és a dir, tants els actors (agents transmissors), com els receptors

(pacients), sense oblidar els espectadors, a fi d'oferir una primera impressió sobre la situació del fenomen estudiat. Seguidament, ens dedicarem a analitzar els arguments que addueixen els informants tant sobre els casos de pèrdua de la producció primària de la llengua com també els casos de revitalització lingüística, és a dir, la pèrdua o l'augment de parlants d'una de les dues llengües en conflicte. D'aquesta manera, si abans aportàvem la informació quantitativa, ara examinem els dos processos des de la vessant qualitativa a partir de l'estudi de les representacions socials que han mogut els sectors socials implicats a deixar de transmetre o de recuperar el valencià en els descendents, sempre amb l'objectiu d'establir les motivacions i els criteris que han guiat els progenitors a l'hora de pujar les seues filles i fills en una o altra llengua. Per acabar, hem afegit un apartat amb propostes de cara al futur, amb una sèrie d'alternatives que, tot i que podem considerar que són difícils de portar a terme —i en som ben conscients, atesa la situació social i política del País Valencià—, creiem que són necessàries si volem capgirar realment la conjuntura. Amb aquestes propostes només pretenem assentar els condicionants que puguen assegurar-nos que la preservació de la llengua és real.

No podem acabar aquesta introducció sense deixar constància que bona part del contingut d'aquest treball es podrà ampliar i concretar en les diferents investigacions que sobre aquest tema hem realitzat al llarg d'aquestes dècades, treballs que es poden trobar en la majoria de les nostres publicacions, fonamentalment de Montoya (1996), de Mas (2006) i sobretot de Montoya & Mas (2011).

Primera part

**LA REPRODUCCIÓ PRIMÀRIA DE LES
LLENGÜES**

Les llengües es mantenen vives gràcies al fet que la seua comunitat segueix fent-ne ús. Aquesta premissa tan òbvia ens permet plantejar que la preservació d'una llengua depèn del manteniment o de la pèrdua dels seus parlants. I en aquesta circumstància la transmissió de la llengua d'una generació a una altra esdevé un factor primordial per a conèixer quina és l'evolució sociolingüística: si el nombre de parlants amb què compta una llengua augmenta o, pel contrari, es redueix. Cal assenyalar que les llengües es poden reproduir de dues maneres: de forma natural o *primària*, a través de la criança dels fills a càrrec dels pares, és a dir, de la transmissió lingüística intergeneracional, i la que podríem anomenar *institucional*, que té lloc, fonamentalment, a través del sistema educatiu. La primera modalitat és una autèntica *reproducció*, en el sentit biològic del terme, mentre que la segona és només una *producció* de llengües que "es mostren" als alumnes, perquè, com bé diu Fishman, l'escola pot produir més parlants dels que la societat pot reproduir (*apud* Hornberger & Pütz 2006: 5-6). D'aquesta manera cada generació transfereix la llengua a la generació següent per a mantenir actius els enllaços socials que s'estableixen a l'interior d'una comunitat. Cal recordar que l'ús d'una llengua al si de la vida familiar confirma el que ha de ser el desenvolupament normal en l'evolució històrica de qualsevol llengua. D'altra banda, cal tenir en compte també que l'aprenentatge de la primera llengua marcarà en gran mesura l'ús lingüístic en bona part dels àmbits lingüístics a què s'enfrontarà el parlant al llarg de la vida. En aquest sentit són les famílies les que adquireixen un protagonisme vital en el manteniment de les llengües, ja que són les encarregades de la primera socialització lingüística dels membres nous de la comunitat.

Com ja hem esmentat, no és únicament la família la que pot generar nous usuaris d'una llengua, sinó que l'escola i altres institucions i situacions socials també poden produir nous parlants, amb la qual cosa s'incrementarà el còmput demogràfic d'una llengua. Això no obstant, hem de destacar una diferència significativa: la família és l'única institució que pot garantir la possessió d'una Ll. La resta d'institucions i situacions esmentades creen parlants, però ja són normalment de L2, és a dir, els coneguts com a *neoparlants*, els bilingües no nadius, que els podem assimilar, més o menys, amb els *idealitzadors* segons

la classificació que proposa el sociòleg Rafael Castelló.¹ L'èxit i el fracàs no són mai totals perquè hi ha excepcions: la transmissió familiar d'una llengua aïllada socialment pot frustrar-se en l'individu ajuda, mentre que l'ensenyament en una societat on està ben implantada pot reeixir completament. Així mateix, també pot adquirir-se perfectament una llengua en una comunitat on és general el seu ús sense necessitat de rebre-la a l'escola. Ja és més rar que la simple immersió escolar permeta assentar una llengua en un individu que no la sent ni a casa ni en el context social que l'envolta.

Ja sabem que la llar familiar és el context fonamental on les noves generacions reben els estímuls suficients per a desenvolupar la seua capacitat lingüística. Si el context és monolingüe i la llengua dels progenitors és la mateixa, no hi haurà cap tria a l'hora d'educar el fill, ja que aquests es veuen obligats a transmetre l'única llengua que saben, en aquests cas parlarem de *continuitat* en la transmissió, fet prou corrent entre les llengües expansives. En canvi, quan el grup familiar viu en un context de contacte lingüístic perdurable, els progenitors bilingües s'enfronten a una situació de possible elecció de llengua per a educar els seus fills. És aquesta situació la que interessa i estudia la sociolingüística, ja que en aquests casos l'elecció d'una o l'altra llengua no respon a factors arbitraris sinó que hi intervenen factors de caire sociolingüístic, la qual cosa ja ens ajudarà a entendre quina és la situació de cada llengua. Així, els pares que tenen com a L1 la llengua recessiva i opten ara per transmetre als descendents l'expansiva interrompen la transmissió intergeneracional, fet que agreujarà encara més la situació sociolingüística de la llengua pròpia dels progenitors. Cal tenir en compte que aquesta *interrupció* de la transmissió primària es produeix normalment entre llengües minoritàries immerses en un procés de substitució. Serà qüestió de temps que les noves generacions vagen oblidant la llengua dels seus antecessors, que haurà esdevingut cada vegada més *recessiva*. Aquestes famílies podem anomenar-les mutants (Subirats et al. 1991: 30) perquè la L1 dels pares és distinta a la dels seus descendents.

¹ Segons aquest autor els idealitzadors "valoren el valencià però no l'usen (són els qui ja han tingut el valencià a l'escola i, per tant, la tendència és a ser-ne més cada volta" (Montoya, 249).

Aquesta suspensió de la transmissió es dona al llarg d'un procés que comença per un aprenentatge institucional de la llengua nova a través del sistema educatiu, que va consolidant-se en generacions successives. Durant el transcurs d'aquest procés, es produeix el bandejament de la llengua tradicional de la institució escolar, fet que comporta la pèrdua dels registres cultes i la corresponent postergació de la llengua a usos merament col·loquials. Amb tot, podem afegir que aquest procés de pèrdua pot ser perfectament reversible amb la *revernacularització*. Així, si es capgira la situació anterior i, per tant, cessa la força político-social que esperonava els parlants cap a l'ús familiar de la llengua expansiva, i la recessiva recupera el prestigi perdut, aleshores és quan els parlants que no havien rebut la llengua pròpia en família però que havien estat capaços de retenir-la com a L2 —els neoparlants ja esmentats— es plantegen de reimplantar-la en els seus descendents. En aquest cas, arribem al procés contrari a la interrupció, és a dir, a la recuperació de nous parlants dins del context de substitució lingüística d'una llengua recessiva.

Per a l'execució d'aquests tres fenòmens relacionats amb la transmissió (la continuïtat, la interrupció i la revernacularització), entra en joc també altres condicionants. Els progenitors poden formar parelles monolingües, quan tots dos membres tenen la mateixa L1 (encara que també poden tenir o no altres llengües), i heterolingües o mixtes, és a dir, cada membre pertany a una comunitat lingüística diferent, al marge de tenir o no una L2. Aquestes darreres solen viure immerses en un context diglòssic (ja que posseeixen una llengua recessiva i una altra d'expansiva) i són més freqüents a mesura que augmenten els parlants de la llengua expansiva produïts pel mateix procés d'interrupció. Així, les parelles monolingües que no tenen una L2 només poden optar per la *continuitat*, ja que no tenen possibilitat de triar llengua, com ja hem dit, per això parlem que la seua actuació és de *pràctica lingüística familiar*, perquè els progenitors monolingües no fan cap planificació prèvia sobre la transmissió. En canvi, les parelles heterolingüístiques o monolingües amb una L2 poden decantar-se per qualsevol de les tres alternatives esmentades. En aquests cas, els progenitors han de ser neoparlants i solen planificar conscientment la tria lingüística per a la descendència, és el que coneixem com a *política lingüística familiar*.

A partir de la combinació d'aquests factors, nuclis familiars i pràctica o política lingüística, a més de la transmissió de la llengua expansiva o la recessiva, trobem diferents resultats, tal com mostrem esquemàticament al Quadre 1. Aquests poden produir-se de manera limitada a un únic efecte (interrupció, continuïtat o revernacularització), quan el nucli familiar és del tipus 1 o 3, o de manera combinada, quan entren en acció més de dos efectes (continuïtat que combina amb interrupció i continuïtat amb revernacularització, més el bilingüisme natural) en aquest cas el nucli familiar és del tipus 2.

TIPOLOGIA DEL NUCLI FAMILIAR	PRÀCTICA O POLÍTICA	RESULTAT
1. Tots dos progenitors tenen L1 B i L2 A	Transmeten la A	Interrupció
	Transmeten la B	Continuïtat
2. Progenitors heterolingüístics	Tots dos progenitors transmeten A	Continuïtat i interrupció
	Tots dos progenitors transmeten B	Continuïtat i revernacularització
	Cada progenitor transmet la seua L1	Bilingüisme natural
3. Tots dos progenitors tenen L1 A i podem tenir o no L2 B	Transmeten la A	Continuïtat
	Transmeten la B	Revernacularització

Quadre 1. Esquema de la transmissió segons la tipologia dels nuclis familiars.

Cal afegir que els darrers estudis sobre la transmissió palesen clarament el valor que va recobrant en moltes famílies el fet de la transmissió de dues o més llengües als seus descendents, amb l'objectiu de proporcionar-los unes capacitats lingüístiques plenes en més d'una llengua. Per això aquest esquema encara pot esdevenir més complex si hi introduïm una altra variable: la transmissió per part de cada progenitor dels nuclis familiars 1 i 3 de llengües diferents, això si acceptem prèviament que cada membre compta amb dues o més llengües. Així, podem distingir entre les pràctiques lingüístiques de cada membre de la parella, que poden variar entre la primera i la segona llengua de cada individu, tant al si de la parella com en la relació amb els fills. En aquest cas els resultats en la transmissió es multipliquen. Ara la continuïtat segueix present com en l'esquema anterior, el bilingüisme natural apareix sota dues formes (continuïtat i interrupció a més de continuïtat i revernacularització), però hem d'afegir-hi les

possibilitats d'interrupció doble i de revernacularització doble, ja que la pràctica de tots dos membres de la parella tenen la mateixa política en la transmissió familiar. Ho podem veure en el Quadre 2.

TIPOLOGIA DEL NUCLI FAMILIAR	PRÀCTICA O POLÍTICA	RESULTAT
1. Tots dos progenitors tenen L1 B i L2 A	Tots dos transmeten la A	Interrupció doble
	Un transmet la A i l'altre la B	Bilingüisme natural (Continuïtat i interrupció)
	Tots dos transmeten la B	Continuïtat
2. Tots dos progenitors tenen L1 A i L2 B	Tots dos transmeten la B	Revernacularització doble
	Un transmet la A i l'altre la B	Bilingüisme natural (Continuïtat i revernacularització)
	Tots dos transmeten la A	Continuïtat

Quadre 2. Esquema de la transmissió segons la tipologia dels nuclis familiars 1 i 3.

Des d'una altra perspectiva també podem analitzar la transmissió a partir de l'actitud dels actors (agents actius), que en principi són els màxims responsables en l'educació lingüística dels receptors.² Per un costat, hem de deixar constància que la interrupció sempre evidencia unes actituds negatives per part dels progenitors, ja que consideren inapropiada la transmissió de la pròpia llengua. Aquests viuen en un context de diglòssia i de conflicte lingüístic, situació que a vegades també amaga una actitud d'*autoodi* i d'*inseguretat lingüística*, per la qual cosa els actors reneguen de la seua identitat lligada a la llengua. Per un altre costat, la revernacularització suposa la conscienciació i el compromís per part dels progenitors pel que fa a la intervenció en la recuperació de la llengua recessiva, fet íntimament relacionat amb la *lleialtat lingüística*. Com ja hem assenyalat en el Quadre 2, totes dues accions poden ser individual, per part de cada membre de la parella, o doble, quan els dos decideixen actuar en el mateix sentit.

² Tot i això, ja enregistrem casos en alguns estudis on podem veure com els progenitors que han decidit recuperar la llengua amb els fills, aquests per circumstàncies diverses (la llengua del jardí de la infància o la dels familiars), opten per parlar la llengua expansiva, que és la que al final fan usar també els seus progenitors, quan aquests no estan clarament conscienciats per la recuperació lingüística. Són els anomenats fills interruptors (Domínguez, 2017).

Ens falta encara analitzar les repercussions de la continuïtat. En aquest cas, hem de diferenciar la continuïtat practicada per un nucli familiar la llengua del qual és l'expansiva, que d'aquells altres nuclis familiars que transmeten la recessiva. Si bé en el primer cas els efectes sociolingüístics sobre l'actitud és el manteniment i la lleialtat per la llengua A, en el segon, hem de ressaltar com l'aposta pel manteniment i la lleialtat lingüística per part dels progenitors de llengua recessiva és de major rellevància si tenim en compte que el context social en general no els és favorable.

En definitiva, podem veure-hi una relació entre els dos fenòmens, la situació de substitució va lligada al procés d'interrupció, a diferència de la situació inversa, la normalització, que es relaciona amb la revernacularització. A més a més, com ja hem dit, la correlació d'aquests dos processos és la que ens permet alhora ampliar la perspectiva d'anàlisi sociolingüística d'una comunitat, ja que, si tradicionalment estudiàvem només les variables del coneixement, l'ús i l'actitud, ara, en canvi, podem ampliar la visió sociolingüística d'una llengua amb la inclusió de l'estudi de la transmissió. En aquest sentit cal afegir que aquesta nova anàlisi ens permet conèixer amb més detall l'estat exacte de la transmissió i el punt precís en què es troba el procés de substitució o de normalització d'una llengua.

Des d'una perspectiva teòrica, podem dir que el sociolingüista Fishman fou el primer a introduir en els seus estudis realitzats en la dècada dels anys seixanta als Estats Units els conceptes relacionats amb la transmissió. Per un costat, ja en 1964 feia referència a la interrupció i a la continuïtat de la transmissió com a mecanismes dels territoris diglòssics, que es produïen com a resultats de processos psicològics, socials i culturals. Per un altre costat, en 1991 ja feia referència a la substitució lingüística quan els parlants abandonaven l'ús de la llengua recessiva. En aquest sentit, Fishman (1991) estableix una sèrie de fases en què es poden trobar les llengües recessives, així de manera metafòrica proposa els huit graus equivalents de l'escala de Richter que mesuren el moviment sísmic, que a casa nostra ha rebut el nom d'*escala graduada de ruptura intergeneracional*. Aquesta escala, a més, permet valorar amb prou coneixements de causa cada situació de recessió lingüística amb l'objectiu d'aplicar-hi les solucions més adequades per a la seua recuperació. En l'àmbit valencià, cal ressaltar els

estudis sobre interrupció realitzats per Querol 1989, Montoya 1996, Mas 2006, Casesnoves 2002, Casesnoves i Mas 2017, entre altres.

En canvi, una dècada després, el 2001, el mateix Fishman utilitzava el terme de revitalització lingüística tot just quan es permet la recuperació dels àmbits d'ús i es capgiren les representacions socials i les actituds lingüístiques que van provocar l'abandonament. Així, la reintroducció familiar de la llengua recessiva com a fruit de l'endegament de processos de normalització lingüística ha fet nàixer el concepte invers: la revernacularització (Ruiz, Sanz & Sole 2001: 283; Boix & Vila 1998: 191-192). Utilitzem aquest concepte d'acord amb la denominació usada per a qualificar el resorgiment de l'hebreu (Fishman 1991: 289-314) i que la majoria d'investigadors anomenen *revitalització* (Spolsky 1996: 6). Entre nosaltres, el terme *inversió* ha estat adaptat per Vallverdú (1993) sota la forma de *capgirament*. A casa nostra han aportat dades sobre la revernacularització Mas (2006) i Montoya i Mas (2011). Cal afegir que els estudis sobre aquest tema s'han desenvolupat els darrers anys en estreta relació amb els resultats que ja comencen a donar els programes educatius d'immersió lingüística a diferents països, tal com ja assenyalaven Johnson & Swain:

La immersió [...] pot ser el millor i, realment, el darrer i únic mitjà pel qual una llengua amb pocs parlants nadius pot salvar-se de l'extinció. Les probabilitats d'èxit en aquestes circumstàncies han de ser pobres, però els nivells de compromís i, en els casos més afortunats, els recursos que s'hi posen en funcionament no han de ser menystinguts. (1997: 103).

Segona part
LA CAS VALENCIÀ

El valencià no discrepa gens de la majoria de casos que coneixem al món, per això aquest cas ens pot servir com a mostra del procés de transmissió familiar que s'ha viscut en altres llengües. Com ja hem assenyalat més amunt, aquesta anàlisi de la situació particular dels valencians constarà d'una aproximació a la cronologia i a la distribució territorial que ha recorregut el procés, amb l'ajuda dels arbres de transmissió lingüística d'algunes famílies, també de l'estudi de les dades demolingüístiques que tenim a l'abast i, a més, de les justificacions esgrimides pels diferents testimonis tant referides a la pèrdua com a la recuperació de la llengua.

2.1. Cronologia i distribució territorial de les pràctiques lingüístiques familiars

Tot i que els casos més significatius de la interrupció del valencià es produeixen a partir de mitjan segle XIX, és obvi que la imposició del castellà sobre el valencià en l'àmbit familiar no és cosa que comence en la centúria dinovena, sinó que aquest fenomen ja prové de segles anteriors, per bé que d'una manera socialment restringida. Va ser Ninyoles (1969: 43-44) un dels primers a detectar i descriure el fenomen en temps més reculats, concretament ell el fa retrocedir concretament al mil cinc-cents. En síntesi, el sociolingüista valencià esquematitza tot el procés en tres etapes:

1. Direcció horitzontal i selectiva (segle XVI).
2. Direcció descendent i espontània (segona meitat del segle XIX i primera del XX).
3. Difusió coactiva (segona meitat del segle XX).

La primera etapa de la interrupció quedarà circumscrita a la noblesa. Per això Ninyoles parla d'una direcció del procés «horitzontal i selectiva»: perquè afecta individus (famílies, més aïna) d'una classe social concreta, la més alta aleshores. El procés no s'expandirà a les altres classes socials perquè el coneixement del castellà no estarà a disposició dels sectors de la societat mitjans i inferiors (burgesos, menestrals, camperols, etc.). I així continuarà el fenomen, limitat a les escasses incorporacions de nous aristòcrates i de gent pròxima, motiu pel qual l'idioma quedarà estabilitzat durant tres segles com un signe distintiu de classe. D'aquesta manera, la substitució lingüística era un fet al si de la noblesa.

La segona etapa s'enceta quan una nova classe social accedeix a la més alta jerarquia de la societat valenciana: la burgesia, la qual haurà adquirit ja un coneixement suficient del castellà. Aquesta classe, que prendrà el relleu en el segle XIX, podrà formar els seus descendents amb estudis universitaris. Però, contràriament a l'etapa anterior, ara la universalització de l'ensenyament escolar facilitarà que el privilegi de posseir un bon nivell de castellà no quede restringit a la nova classe directora. Per això Ninyoles parla d'una «direcció descendent i espontània». A les ciutats, que és on hi ha un sector burgès consistent, les famílies de menestrals, petits comerciants, jornalers, etc., també voldran per als seus fills la llengua del progrés social i, a mesura que obtindran un nivell suficient com a segona llengua, la posaran en pràctica amb els seus descendents; i ho faran en exclusiva per tal que el valencià no els "destorbe" per a guanyar-se la vida el dia de demà. Els primers casos que vam poder reconstruir a partir de les enquestes i de la informació bibliogràfica complementària, daten dels anys trenta, quaranta i cinquanta del segle XIX.

El sociolingüista Ninyoles fa referència a una tercera etapa des de la qual ell escrivia: era el temps de la dictadura de Franco, quan el procés es difon fora de les grans ciutats i es fa de manera coactiva a partir del poder de convicció de *l'Escuela Nacional* i de les congregacions religioses que regentaven establiments docents. L'ampliació del fenomen provoca reaccions més contundents que les que s'havien suscitat tan feblement en el segle XIX. De tota manera, aquestes reaccions tampoc no aconsegueixen frenar l'onada castellanitzadora.

A les tres etapes proposades per Ninyoles, li n'hem d'afegir ara una quarta que abraçarà tot el context sociolingüístic esdevingut en aquestes darreres dècades. Ens referim a l'etapa que s'estén entre la mort del dictador (1975) i l'arribada de la democràcia amb l'aprovació de la Constitució (1978) fins a l'actualitat. En aquest període, atesa la situació política i social, podem parlar de contextos oposats. Per una banda, constatem que els últims anys del franquisme representen la plena universalització de l'ensenyament i, per tant, l'accés a l'aprenentatge del castellà per part de totes les esferes socials; també representa l'expansió de nous mitjans de comunicació com la ràdio, el cinema, la televisió etc., així com tota la reproducció cultural que la tecnologia digital

actual posa al nostre abast; en definitiva, tot un conjunt de factors que esperaran clarament l'ús de la llengua expansiva. Per una altra banda, l'adveniment de la democràcia i el nou marc legislatiu que sorgeix a partir de la Constitució (1978), l'Estatut d'Autonomia (1992 i 2006) i la Llei d'Ús i Ensenyament del Valencià (1983) tindran conseqüències sobretot en l'àmbit escolar amb els programes d'educació plurilingües i, parcialment, en l'administració i en l'aparició de nous mitjans de comunicació en valencià els quals, encara que minoritaris en el seu ecosistema comunicatiu, permetran iniciar un procés per a capgirar la situació d'aleshores i albirar una certa esperança amb el sorgiment de diversos casos de revernacularització.

Després d'aquesta perspectiva temporal, podem reconstruir el moviment de retrocés i de la recuperació que ha afectat el valencià els últims decennis des d'una perspectiva territorial, a partir de cinc apartats, tot partint de les hipòtesis que explicitem tot seguit:

1. La ciutat de València és la iniciadora del fenomen, ja que hi detectem els primers casos que sorgeixen durant el primer terç del segle XIX. És emblemàtica en aquest sentit la història sociolingüística dels primers literats de la Renaixença valenciana, personatges que reben familiarment el castellà en compte del valencià. Els seus pares, per tant, són una última generació, en la seua família i classe social, a posseir el valencià com a llengua primera, ja que no el transmeten a la seua descendència.

A l'arbre lingüístic de la Figura 1, veiem el cas prototípic d'un dels prohoms de la Renaixença valenciana que interromp la transmissió de la llengua pròpia, a partir del qual el valencià desapareix de la criança en les generacions successives:³

³ Explicació dels símbols: Ego (persona principal a partir de la qual es construeixen la resta de relacions familiars), VL (valencià), Cs (castellà), línia contínua (transmissió del valencià), línia discontinua (transmissió del castellà). La llengua que figura en primer lloc és la L1 i la que figura després de la barra inclinada (/) és la L2. Si hi ha un interrogant és perquè no tenim seguretat però el que indiquem és probable. Els anys són els de vida de la persona referida. Si hi ha un segle, no es coneixen els anys de vida.

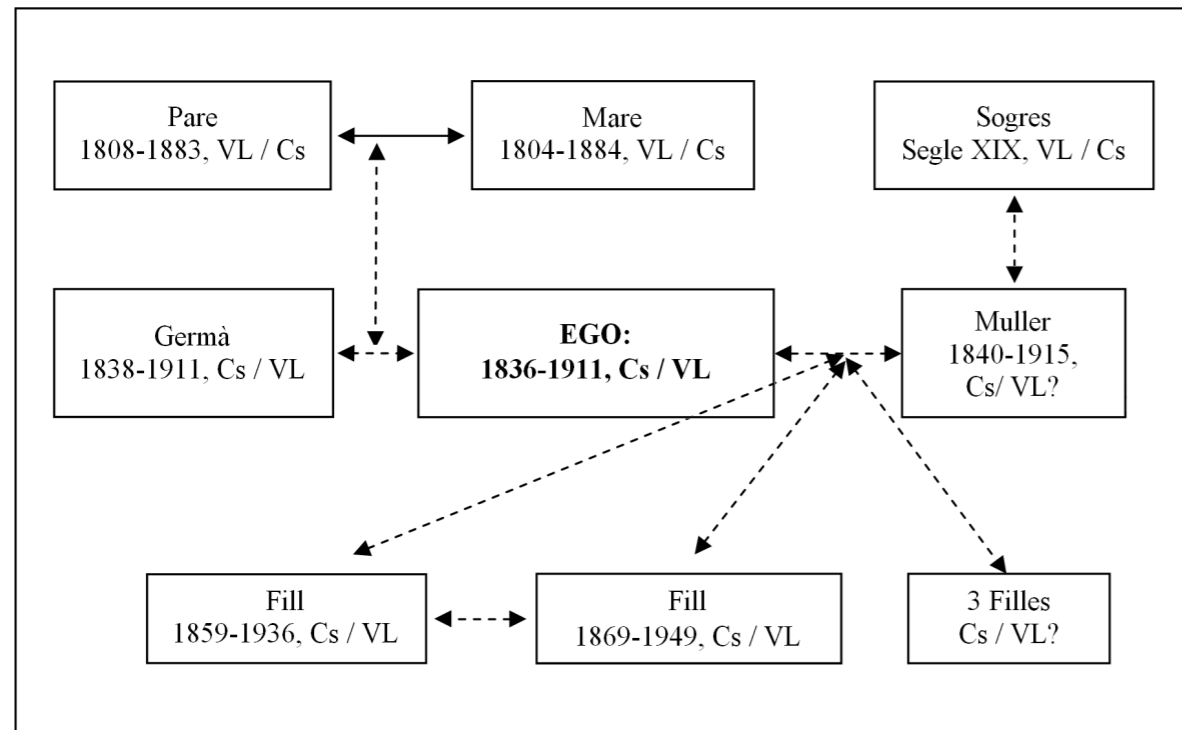

Figura 1. Arbre de transmissió d'una de les primeres famílies que interrompen el valencià.

2. Simultàniament o una mica més tard, constatem els primers casos d'interrupció a la segona ciutat. En aquest arbre lingüístic d'una família prototípica alacantina de la Figura 2, ja podem veure com Ego i els seus germans nascuts en el segle XX són educats en castellà, encara que el testimoni d'Ego ens assenjala que la interrupció familiar prové d'unes dècades abans, quan una tia nascuda sobre el 1865 ja rep el castellà com a Ll.

3. A la resta del territori valencià la interrupció de la transmissió lingüística familiar seguirà una evolució cronològica d'implantació d'acord amb una ordenació urbana decreixent: els nuclis majors, després els mitjans i, finalment, els de grandària inferior, però sense arribar mai als nuclis rurals. Els nuclis mitjans iniciarien la castellanització familiar en el tombant dels segles XIX i XX, mentre que els altres no ho faran fins a mitjan segle XX.

Com podem veure en la Figura 3, els pares d'aquests quatre germans procedien d'una partida rural on havien nascut els dos germans majors (1948

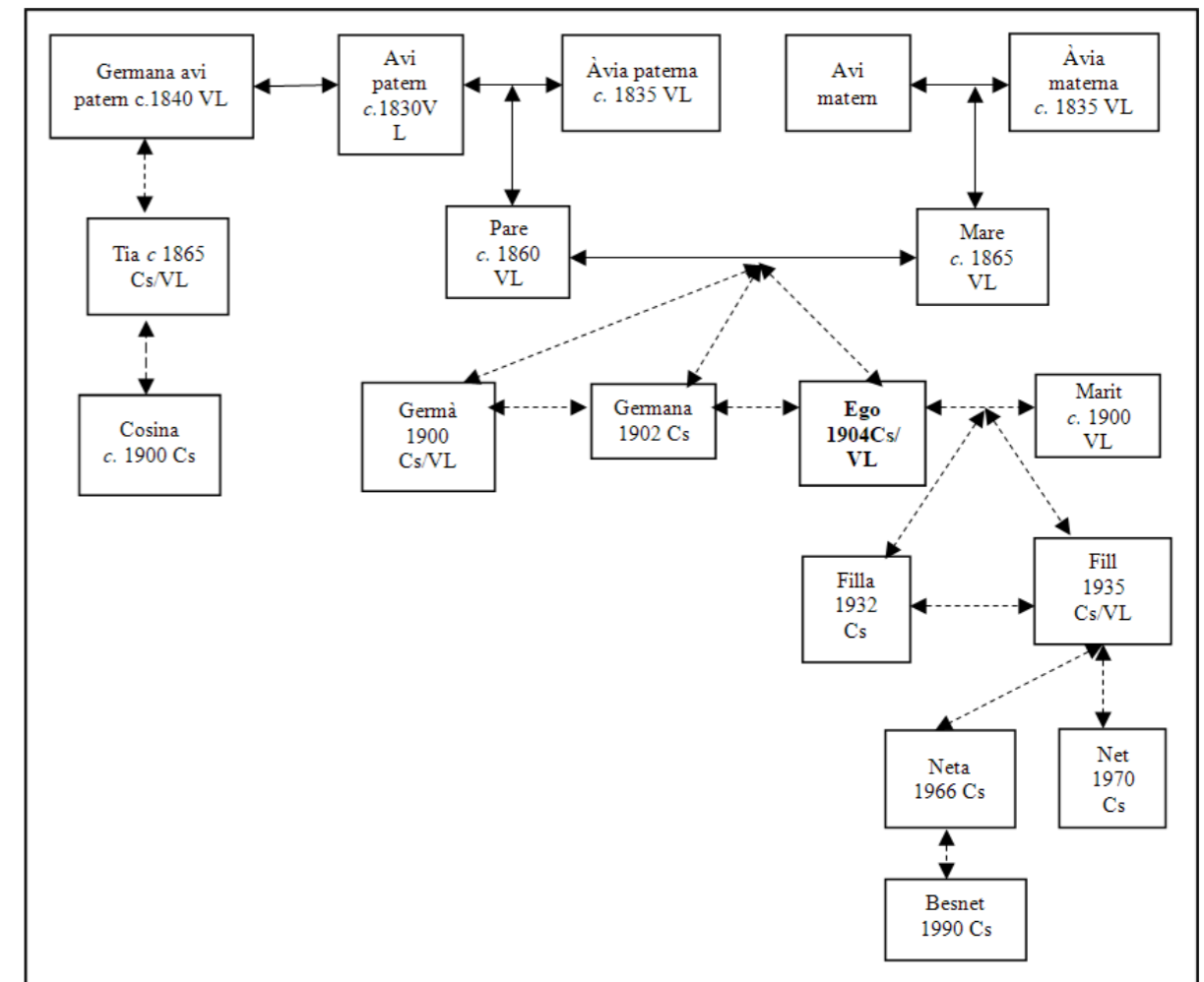

Figura 2. Arbre de transmissió lingüística d'una de les primeres famílies alacantines.

i 1949); després es van traslladar a viure al nucli urbà i, quan portaven uns anys que s'hi havien instal·lats van nàixer els dos germans menors (1955 i 1957). Els anys de residència a la ciutat previs al naixement d'aquests dos últims fills els permetrien adonar-se de la norma sociolingüística de conducta ciutadana en la criança dels fills. A més dels fets descrits sobre els pares i els germans d'Ego, és interessant fixar-se en la família formada per la nostra informadora, la qual es casa amb un immigrant castellà, es relaciona amb ell en castellà i crien els fills en aquesta llengua; això ocorre no sols perquè es tractava d'un matrimoni mixt i la norma tradicional al País Valencià ha estat la cessió lingüística per part del membre valencianoparlant, sinó també perquè la influència social del castellà era aleshores abassegadora.

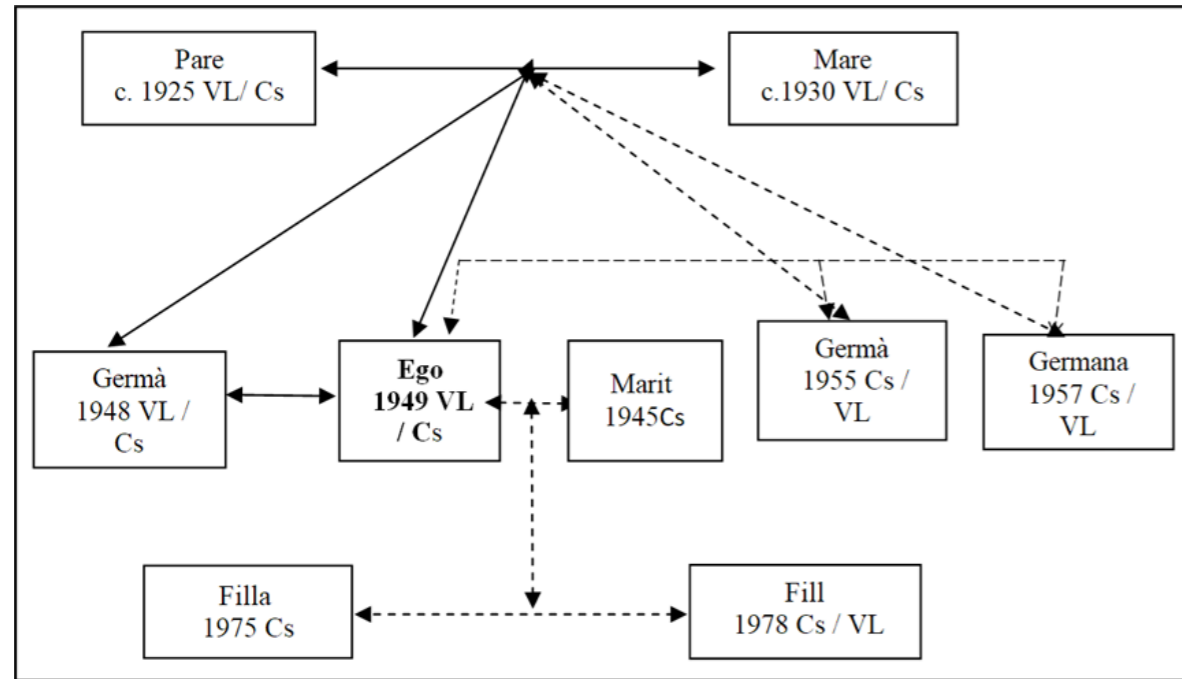

Figura 3. Arbre de transmissió lingüística d'una família elxana en el moment àlgid del procés d'interrupció.

4. En tots els casos, la motivació bàsica per al canvi de llengua en la comunicació intergeneracional és la representació social negativa que es té del valencià com una varietat lingüística no sols de nul·la o escassa utilitat, sinó com un destorb per al progrés social de l'individu. Quan el procés és avançat, la inèrcia a actuar com la majoria de l'entorn social s'imposa sobre la raó subjacent. D'altra banda, l'arribada d'immigrants i l'augment dels casos d'interrupció repercutirà cada vegada més en la formació de matrimonis heterolingüístics, els quals transmetien el castellà sense excepció.

A l'arbre de transmissió familiar de la Figura 4 podem veure d'una manera gràfica com es trenca la transmissió del valencià en una família d'una ciutat mitjana, amb fills nascuts durant la guerra i en la postguerra. El fill major formarà una parella lingüísticament mixta amb l'entrevistada, que tindrà el castellà com a llengua de relació matrimonial i de transmissió als dos fills, nascuts en els anys 60.

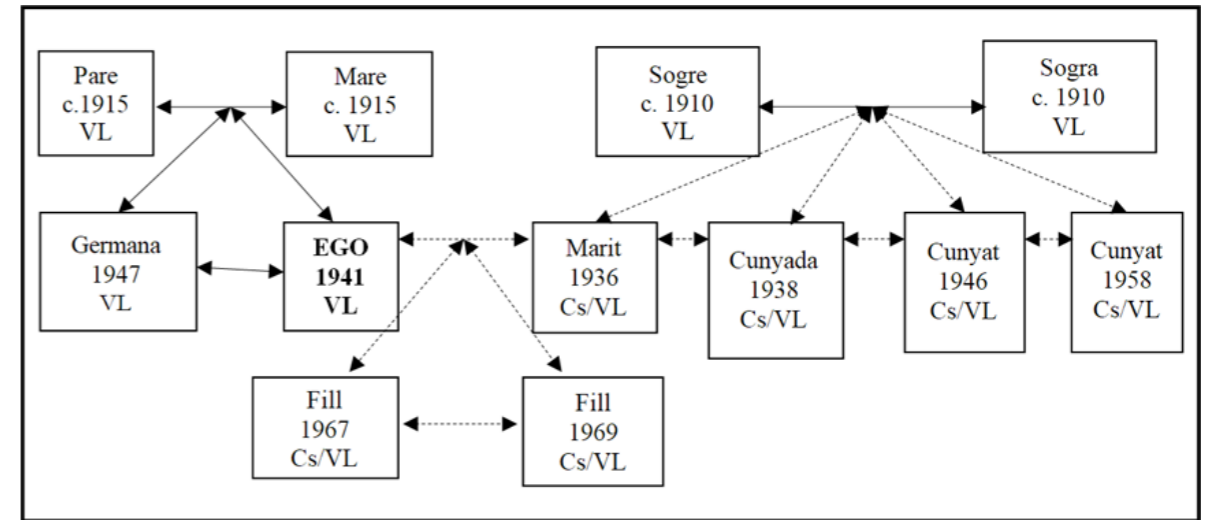

Figura 4. Arbre de transmissió lingüística d'una família d'una ciutat mitjana.

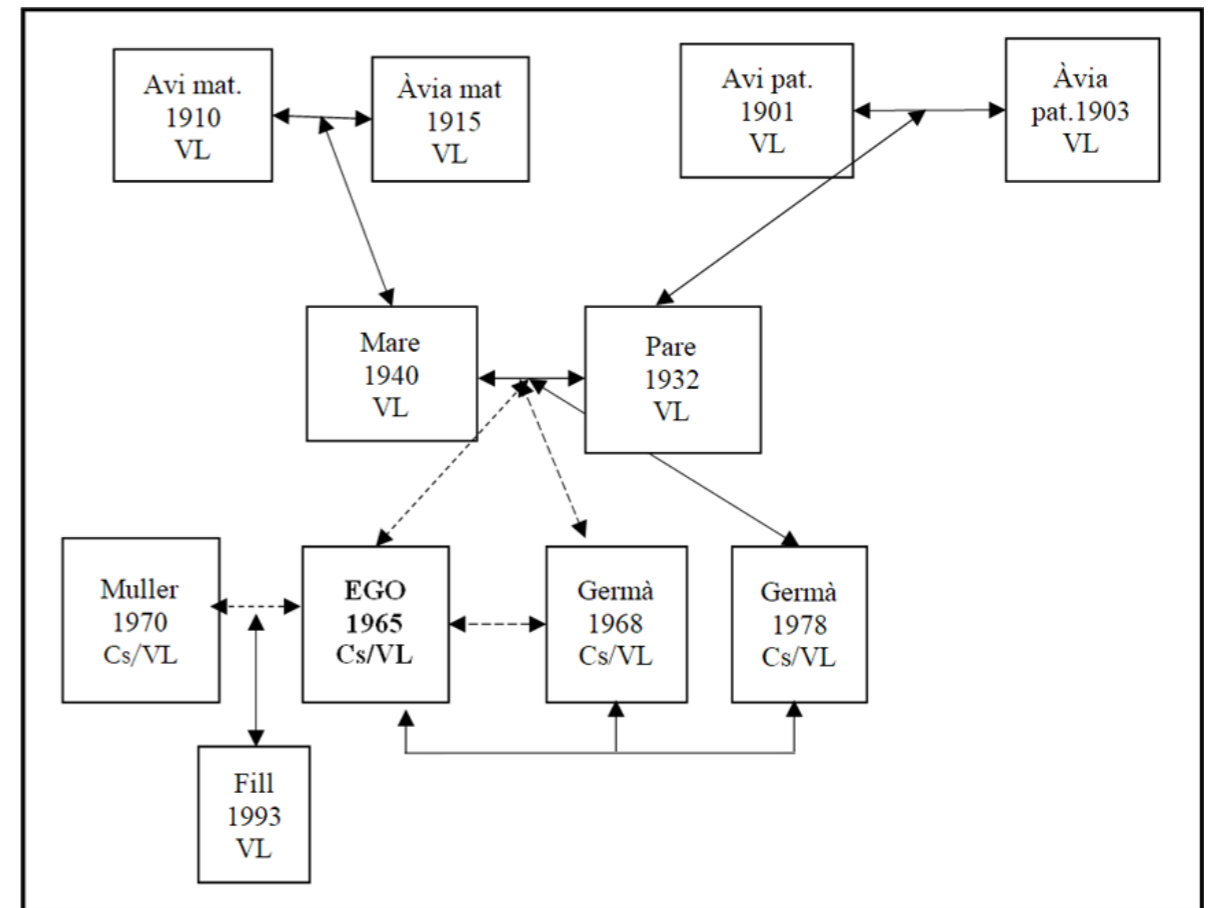

Figura 5. Arbre de transmissió lingüística d'una família amb casos de retorn de la llengua.

5. El canvi de regim polític a l'Estat espanyol amb la finalització de la dictadura de Franco i la nova legislació sobre la llengua pròpia dels valencians, principalment l'Estatut d'Autonomia i la LUEV, que introdueix el valencià a l'escola a partir de 1984, deu haver estat decisiu per a refer la involució en la reproducció familiar de la llengua. El següent arbre lingüístic d'una altra família ens il·lustra perfectament dos casos de retorn de la llengua. Per una banda, Ego, que naix el 1965, i el germà, que és del 1968, són educats en castellà, com una mostra clara de l'expansió de la interrupció durant els anys 60. Tot i això, el tercer germà que naix ja tres anys després de l'arribada de la democràcia, ja es pujat en valencià pels mateixos pares. Per una altra banda, l'Ego, que té L1 castellà, però que ja ha après valencià i que la té com a L2, fa parella amb una persona amb qui comparteix el mateix perfil lingüístic. En aquest cas, tots dos transmetran la seua L2 al seu descendent, d'aquesta manera hi registrem un altre cas de reversió de la substitució.

Per a sintetitzar el procés de transmissió de la llengua i d'acord amb els testimonis recollits, anotem que els primers casos es produeixen en les classes altes que solen viure en el centre urbà de les ciutats. Aquest procés s'inicia, com ja hem assenyalat, durant el primer terç del segle XIX al Cap i Casal i, més tard, va estenent-se en les altres poblacions que el segueixen en pes demogràfic. En un segon cicle, que s'origina a principis del segle XX, són les classes mitjanes i populars les que s'incorporen a aquest procés substitutori. Aquests grups residien majoritàriament en els habitatges situats en el segon anell urbà de les grans ciutats i també en els centres de les poblacions mitjanes. I en el tercer cicle, passada la Guerra d'Espanya, són les classes populars, la majoria de les quals vivien en les perifèries de les ciutats, les que continuen el procés d'interrupció. A més, és en aquesta etapa quan aquest fenomen es generalitza i arriba a totes les poblacions valencianes. Per últim ja, ens falta parlar d'un darrer cicle, iniciat durant la nova democràcia de finals del segle XX, on hem de ressaltar la cohabitació, per una part, de la continuació de la interrupció, procés ja secular, amb l'aparició, per una altra part, d'un procés de revernacularització. Tots dos processos es reproduiran sobretot en les ciutats grans i mitjanes de la geografia valenciana.

2.2. Demografia del procés lingüístic

El 1985 la Generalitat Valenciana encarrega a un grup de professors universitaris la primera enquesta de la democràcia al País Valencià (Mollà *et al.*, 1989). Aquesta ja verificava una lleu recuperació respecte de les dades que teníem de l'Informe Foessa, realitzat el 1970 sobre l'ús del valencià entre les dones de sa casa.⁴ Tot i els avanços que trobem en l'enquesta realitzada el 1985, encara trobem uns desfasaments importants entre les generacions. Així, en aquells anys el valencià era usat entre els pares dels subjectes entrevistats en un 47%; baixava a un 45% quan els subjecte s'adreçaven a les seues mares i a un 44% quan ho feien als seus pares; seguia baixant a un 42% quan hom els demanava per la seua primera llengua; més encara, davallava a un 36% quan es tractava de la llengua d'aquests subjectes amb les seues parelles, i continuava baixant fins al 22%, quan s'adreçaven als seus descendents. El desfasament, doncs, assolía els 25 punts negatius al País Valencià, segons veiem en la Taula 1.

Ús del valencià (%)	Castelló	València	Alcoi-Gandia	Alacant	País Valencià
Entre els pares	58	59	76	45	47
Amb sa mare	60	55	72	41	45
Amb son pare	60	57	71	41	44
1ª llengua parlada	56	53	69	39	42
Amb la parella	52	46	66	25	36
Amb els fills	32	29	43	18	22
Amb les filles	30	28	41	17	22
Desfasament	-28	-31	-35	-28	-25

Taula 1. Desfasament intergeneracional en la transmissió del valencià el 1985.

Si observem els percentatges d'usos dels descendents familiars per regions valencianoparlants de la Taula 1, comprovem que les xifres més baixes

⁴ En aquella consulta sociològica s'anunciava que només un 3% d'infants rebien el valencià en el context familiar, enfront dels altres membres de les famílies que arribaven a usos que superaven sempre els 40 punts.

es donaven a la zona d'Alacant, on els descendents només representaven un 17 i 18 %. Tot i això, el desfasament respecte a l'ús entre els pares ara és invers, ja que cada zona partia de percentatges desiguals, entre el 45% de la zona d'Alacant, on s'havia estès més la interrupció de la transmissió del valencià, i el 76 d'Alcoi-Gandia, la zona de major vitalitat lingüística.⁵ Per això el desfasament a la zona d'Alacant és de 28 punts, mentre que a la d'Alcoi-Gandia puja als 35 punts. Finalment, observàvem una diferència per raó de sexe entre fills i filles que oscil·lava entre 1 i 2 punts. És a dir, s'hi detectava, entre els pares d'aquesta última generació, una major tendència a adreçar-se en castellà als seus descendents de sexe femení.⁶

Les enquestes del Centro de Investigaciones Sociológicas (CIS), fetes en el següent decenni (1993 i 1998), ens mostren uns percentatges més baixos de partida (llengua amb el pare i la mare), segurament a causa dels anys transcorreguts i dels efectes negatius sobre la llengua provocats pels sectors generacionals ja castellanitzats. Així, la llengua amb la mare havia minvat el 1993 a un 33'1%, i encara perd dos punts més el 1998, amb un 31,9%. Això sí, els efectes negatius de la castellanització familiar que s'arrossegaven d'èpoques anteriors són contrarestats pels positius de la reintroducció escolar del valencià, que fa que el desfasament entre les dues generacions extremes (ús del valencià amb la mare / ús del valencià amb els fills), que era de 23 punts negatius el 1985, el 1993 es reduirà a -13'3, i el 1998 havia desaparegut completament com podem veure en la Taula 2.⁷

⁵ La columna que dona els totals del País Valencià no és exactament la mitjana de les quatre que van per regions perquè aquesta enquesta incloïa dues regions històricament castellanoparlants (la de Requena-Sogorb i la d'Oriola) que se sumaven en el total valencià.

⁶ L'enquesta també plantejava la diferència de sexe en la llengua que usava el subjecte amb sa mare i amb son pare (els avis d'aquestes xiques i xics), però no sembla que foren significatives les distàncies que apreciem només a les regions de València i Alcoi-Gandia, ja que presenten resultats contradictoris.

⁷ Les enquestes del CIS no destrien entre les dues zones valencianes de predomini lingüístic. Les seues dades són referides per a tot el País Valencià, cosa que ens permet comparar-les amb les globals de l'enquesta de Mollà *et al.* (1989), de 1985.

Ús del valencià en percentatges amb ...	1993	1998
... la mare	33,1	31,9
... el pare	33,1	32,4
... la parella	25,3	30,7
... els fills	19,8	32,4
Desfasament	-13,3	+0,5

Taula 2. La transmissió intergeneracional (1993 i 1998).

Aquest manteniment de la llengua que ens dona a conèixer la darrera enquesta del CIS (1998) és "matisat" per l'enquesta de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua (AVL, 2004), la qual ens descobreix una davallada de 15'9 punts entre les dues primeres generacions (llengua "entre els pares" i llengua "amb la parella"), que era només de -1'7 punts en la del CIS, si bé en aquesta comparàvem la llengua "amb la parella" amb la llengua "amb el pare". Però ja hi ha més coincidència en el fet que ambdues enquestes coincideixen a assenyalar un manteniment (+0'5 per al CIS) o un petit guany (+2 per a l'AVL) entre la generació intermèdia (llengua "amb la parella") i la més jove ("amb els fills"), tal com podem observar en la Taula 3.⁸

Ús del valencià (%)	Castelló	València	Àrea metropolitana	Alcoi-Gandia	Alacant	País Valencià
Entre els pares	52,8	60,2	27,3	61,9	29,4	35,3
Amb la parella	30,3	36,8	13,4	40,1	12,2	19,4
Diferència -	-22,5	-23,4	-13,9	-21,8	-17,2	-15,9
Amb els fills	30,6	40,7	15,7	43,4	14,1	21,4
Diferència +	+0,3	-13,3	+2,3	+3,3	+1,9	+2

Taula 3. Estat de la transmissió intergeneracional del valencià el 2004.

⁸ En principi, el fet que l'enquesta de l'AVL haja estat feta només per al País Valencià i amb una mostra de 6.666 subjectes sembla donar més confiança que la darrera enquesta del CIS (1998), passada a totes les comunitats espanyoles oficialment bilingües i que al País Valencià, partia d'una mostra de 771 subjectes.

Pel que fa a la regió d'Alacant i l'àrea metropolitana de València, observem que segueix mantenint uns percentatges d'ús del valencià més baixos, un 12'2 % i un 13'4% en l'ús de la parella, respectivament, i d'un 14,1% i d'un 15,7 amb els fills, també respectivament, xifres que s'allunyen del 30,6 de Castelló, 40,7 de València i 43,4 d'Alcoi-Gandia, com veiem en la Taula 3.⁹ D'aquesta manera, l'enquesta de l'AVL (2004) és un clar exponent de la distància lingüística que s'ha creat entre dues zones: la urbana (amb la regió metropolitana de València i la d'Alacant com a centres) on enregistrem més casos d'interrupció del valencià en les generacions més joves, com a conseqüència de la castellanització familiar de les generacions anteriors, i la resta (regions de Castelló, València i Alcoi-Gandia).

El comportament dels parlants dels quatre centres urbans és decisiu en aquesta situació d'impàs, ja que les "pèrdues" entre les generacions extremes, de 9 punts negatius, superen àmpliament el tímid guany d'un punt entre la parella i els fills; a això s'afegen els percentatges completament minoritzats dels contingents en cadascuna de les generacions que hi resideixen: els "pares", amb un 24%; els *iguals*, o "parelles", amb un 14%, i els "fills", amb un 15%, tal com podem veure en la Taula 4. Aquest guany d'1 punt positiu segons hem comprovat entre pares i fills fa que siga gairebé imperceptible la recuperació als quatre grans nuclis urbans valencians. Si a això afegim que els usuaris valencians del castellà a tot el País estan al voltant del 60% i, a les quatre ciutats esmentades, entre el 75% i el 85%, comprendrem que l'expansió demogràfica de l'empresa revernacularitzadora del valencià és certament difícil.

Ús majoritari del valencià (%)	Ciutats de més de 100.000 habitants (València, Alacant, Elx, Castelló)
Entre els pares	24

⁹ L'enquesta de l'AVL permet, en general, destriar entre zones valencianes de predomini lingüístic, però l'exposició dels resultats d'algunes preguntes no ho permet. És el cas de les preguntes sobre la transmissió.

Amb la parella	14
Amb els fills	15
Diferència parella-fills	+1
Diferència pares-fills (= entre avis i néts)	-9

Taula 4. Diferències entre les generacions urbanes segons l'enquesta de 2004.

Malauradament les enquestes de què disposem fins a 2015 ja no demanen per la diferenciació intergeneracional sinó que només fan una pregunta sobre "la llengua a casa". Com veurem, es tracta d'un concepte més ampli que sempre ofereix millors resultats per al valencià que quan demanem el detall per generacions, ja que s'hi suma l'ús familiar de tots els grups d'edat. Tot i això, aquestes dades fins a 2015 ens poden proporcionar alguna referència, tot i que siga molt indirecta, sobre la situació de la transmissió de la llengua familiar.

En aquest sentit ens preocupa detectar que la interrupció intergeneracional al si de les famílies encara continua vigent. La primera enquesta de 1978, elaborada pel CIS ens diu que l'ús del valencià a casa que feien les regions valencianoparlants es reduïa a un 55%, percentatge que es repartia de manera força desigual: la regió d'Alacant era la de menor ús a la llar, amb un 48%, i la d'Alcoi-Gandia, la de major ús, amb un 73%. La resta de la zona valencianoparlant presentava un 59% (regions de València i Castelló). Les enquestes successives, totes del SIES (1989, 1992, 1995, 2005, 2010, 2015, 2010 i 2015), mostren una evolució irregular. Les dades de 1989 mostren una davallada, concretament baixa fins al 44,3%, és a dir, més de 10 punts respecte del percentatge que aportava el CIS. Després tenim una pujada de més de 4 punts el 1995 i, de bell nou, una davallada, però ara més destacada que la primera, 14 punts segons tenim el 2010. L'enquesta de 2015 mostrava igualment un descens però ara molt més atenuat, a excepció de la regió de Castelló que marcava una

lleu recuperació només de dècimes (Mas 2018), tal com podem veure en la Figura 6.

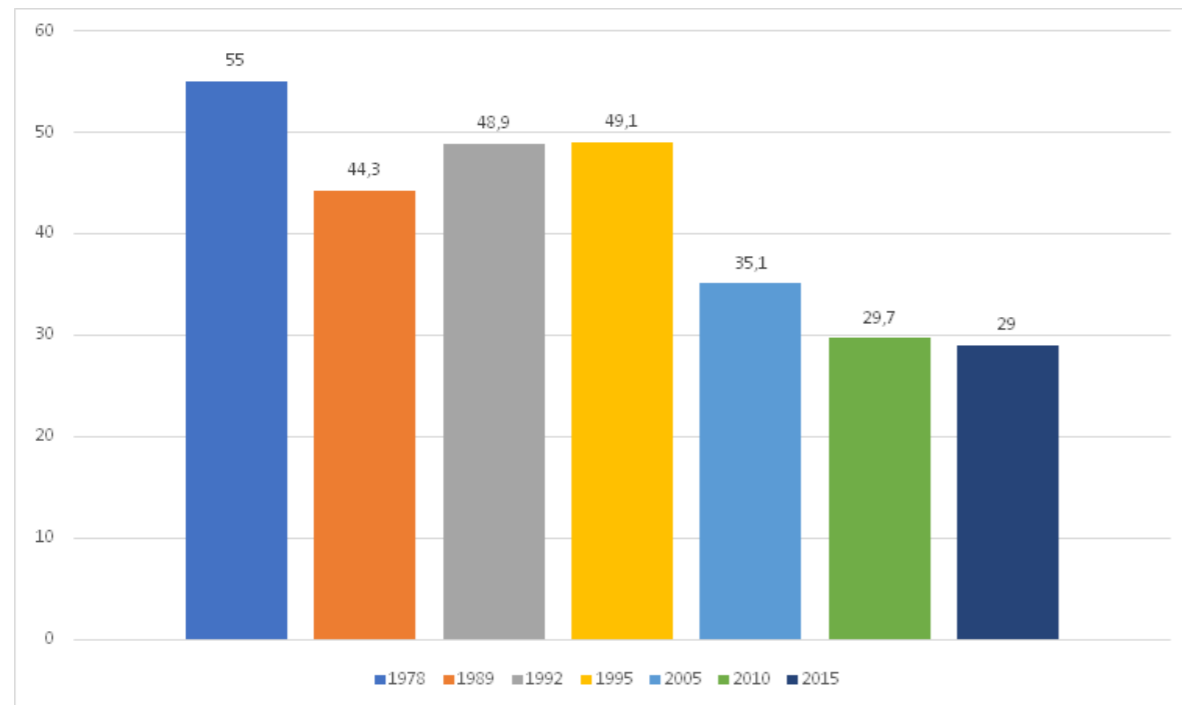

Figura 6. L'ús del valencià "a casa" entre 1978 i 2015

Ara bé, la darrera enquesta del SIES, la de 2021, que ja ens mostra la transmissió intergeneracional però manté la pregunta sobre la "llengua a casa", ens diu que la davallada de l'ús en aquest àmbit, de 6 punts negatius, ha crescut respecte a la diferència entre 2010 i 2015, que era de 0'7 negatius. La Figura 7 complementa la visió des del punt més alt a què havíem arribat en 1995.

Això sí: quan examinem la transmissió entre generacions per les quals es pregunta en l'enquesta de 2021, observem un manteniment de la llengua amb els avis (24'8%) i pares (23'9%), una davallada amb la parella (15'5%), però una recuperació d'uns 5 punts amb els fills (21'8%) i els nets (20'8%) respecte a la llengua amb la parella.¹⁰ Aquesta recuperació és major si sumem les respostes d'ús

¹⁰ Aquests percentatges són resultat de sumar les respostes "sempre en valencià", "generalment en valencià" i "més valencià que castellà".

indistint de valencià i castellà, que en parella és de 19'9% i amb els fills i nets de 29'9% i 29'4% respectivament (Taula 5).

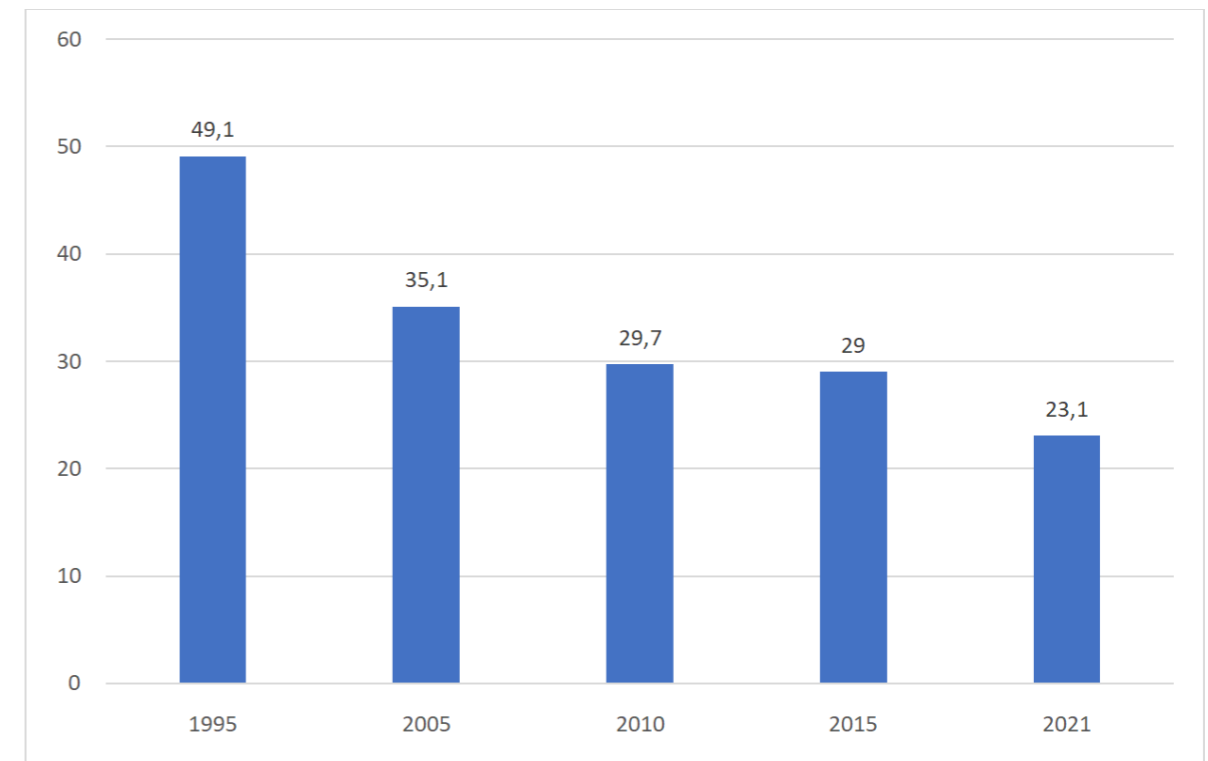

Figura 7. L'ús del valencià a casa entre els anys 1995 i 2021

	Valencià predominant	Ús indistint	Suma de valencià predominant i ús indistint de valencià i castellà
Amb els avis	24,8	2,2	27
Amb els pares	23,9	2,6	26,5
Amb la parella	15,5	4,4	19,9
Amb els fills	21,8	8,1	29,9
Amb els nets	20,8	8,6	29,4

Taula 5. Transmissió intergeneracional del valencià en l'àmbit familiar (2021).

És a dir, podríem estar davant d'un procés de revernacularització a càrrec de nous parlants de valencià que no l'havien rebut dels seus ascendents familiars. Aquest sector social, també anomenat dels neoparlants, està constituït pels qui declaren que saben parlar valencià però que no el tenen com a

llengua primera (rebuda a casa o en l'ambient social) i no solen ser-ne usuaris. Si repassem les enquestes que posseïm des de 1992, quan eren només un 12,2% al costat del 48,9% d'usuaris habituals, veiem que els neoparlants no han parat de créixer fins a la darrera enquesta, en què constitueixen un 27,5%, que ja supera el percentatge d'usuaris habituals (23,1%). A la Figura 8 es poden constatar les tendències de cadascun d'aquests grups: davallada constant dels usuaris i ascens dels neoparlants, gràcies als quals es manté el percentatge de parlants valencians.

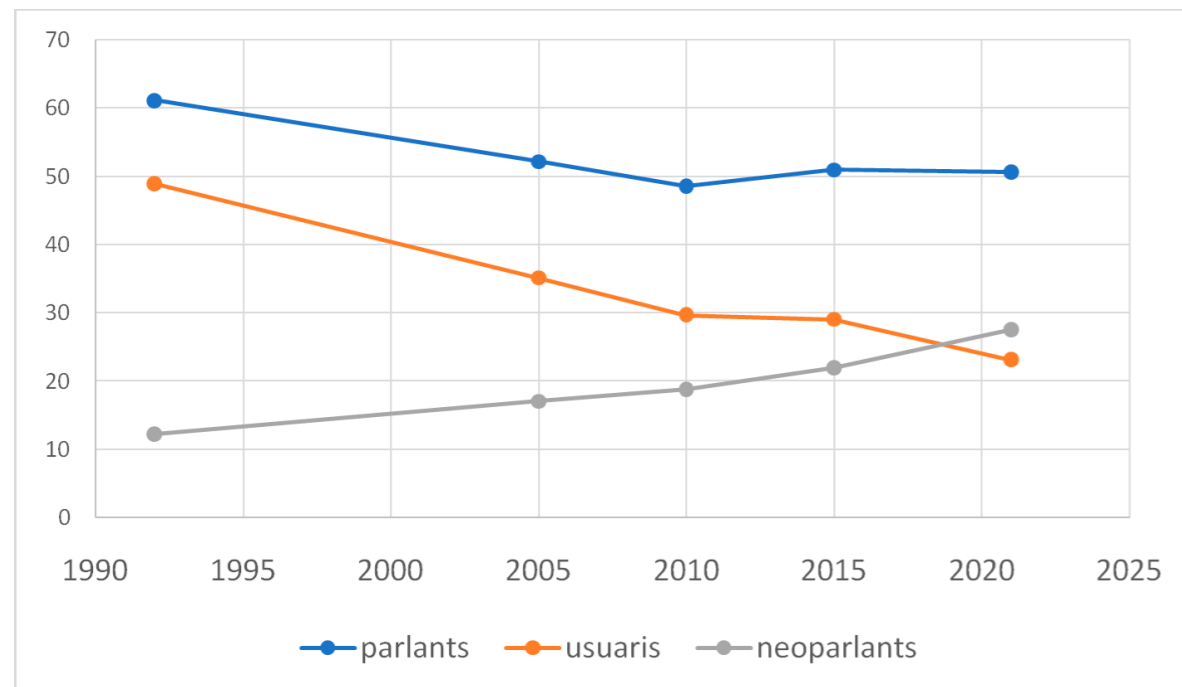

Figura 8. Creixement exponencial dels neoparlants de valencià.

Pel que fa a l'anàlisi de la revernacularització, tot i que no podem valorar les dades de què disposem com a significatives, sí que ens permeten, en canvi, una primera visió del procés de reversió lingüística a partir del testimoni dels nostres informants. En la Taula 6 trobem un nombre de casos que, si bé són poc rellevants, esperem que siguin els primers que ens confirmen que estem davant d'una nova situació de capgirament sociolingüístic. Quant als percentatges, tampoc els podem prendre en molta consideració, atès que estan calculats a partir del

nombre d'enquestes realitzades en aquestes tres poblacions de diferent grandària urbana (València, Castelló i Guardamar) en relació amb el nombre de casos de revernacularització enregistrats. Tot i això, almenys serveixen per a deixar constància d'aquest fenomen en la data del nostre estudi (2011).

Població	Enquestes realitzades	Casos de revernacularització	Percentatge
València	168	36	21,4
Castelló	58	12	20,6
Guardamar	21	3	14,2

Taula 6. Percentatges de casos de revernacularització en tres poblacions

A partir dels 36 casos de recuperació lingüística enregistrats al Cap i Casal, hem intentat ordenar tota aquesta casuística tenint en compte la Ll dels progenitors i l'ús que fan del valencià, tant amb l'altre membre de la parella com amb els descendents. Els casos més positius es troben a la part de dalt de la Taula 7, atès que en els tres primers grups hi ha sempre un membre que té el valencià com a Ll, amb la qual cosa hem de parlar d'una revernacularització parcial, puix que aquest últim membre segueix transmetent la llengua que ha rebut, és a dir, opta per la continuïtat. Lògicament, els casos amb més dificultats per a assolir una revernacularització amb ple èxit són els de la meitat de baix, ja que tots dos membres de la parella tenen el castellà com a Ll i han de fer un esforç superior per a recuperar el valencià en els seus descendents. Aquests són els casos de revernacularització doble, és a dir, quan tots dos membres de la parella transmeten la seua L2.

Segons la L1 dels progenitors	Segons la pràctica en la parella	Segons la transmissió als descendents	Total de casos
Un membre té el castellà i l'altre, el valencià	Parlen en valencià	1. Els dos transmeten el valencià	13
	Parlen en castellà	2. Els dos transmeten el valencià	5
		3. Un membre transmet el valencià i l'altre, el castellà però amb tendència a anar passant al valencià	1
Els dos membres tenen el castellà	Parlen en valencià	4. Els dos transmeten el valencià	3
	Parlen en castellà	5. Els dos transmeten el valencià	2
		6. Un membre transmet el castellà i l'altre el valencià	7
		7. Un membre transmet el castellà i l'altre el valencià però també el castellà a voltes	1
		8. Els dos transmeten el castellà però amb tendència a anar passant al valencià	3
		9. Els dos transmeten el castellà i, a voltes, s'adrecen en valencià	1
	Total		36

Taula 7. Caracterització del grup dels revernacularitzadors

2.3. Justificacions de les pràctiques de transmissió

2.3.1. Sobre la interrupció

En termes sociològics, l'objectiu màxim que perseguim és reconstruir la *memòria col·lectiva* sobre la transmissió del valencià, tant de la interrupció com de la revernacularització. Segons Halbwachs (2004), la memòria és una construcció social que elabora l'individu a partir de les altres individuals, que conformen la memòria del grup, la qual, al seu torn, col·labora a la continuïtat de les tradicions, idees i imatges. La memòria està construïda més que de records, de reconstruccions dels mateixos records. En certa manera, i tancant el cercle entre col·lectivitat i individu, la memòria col·lectiva contribueix a modelar i explicar les memòries individuals. De fet, el punt de vista individual pot canviar si varia la posició del subjecte en la societat. Ara bé, és important diferenciar entre la *memòria històrica social*, que és l'experiència viscuda i la interpretació transmesa intergeneracionalment, i la *memòria històrica oficial*, que està dissenyada des del poder. Aquesta última, representada en els mitjans de comunicació i en els espais públics, influeix en la manera en què la gent recorda el seu propi passat, és a dir, exerceix un efecte socialitzador en les noves generacions.¹¹

Amb la finalitat d'analitzar l'argumentació que donen els nostres subjectes sobre la pèrdua i la recuperació de la llengua, hem acordat seguir la teoria de l'atribució, a partir de la qual diferenciarem entre una *atribució interna*, basada en la motivació que presenta el subjecte com a pròpia, i una *atribució externa*, construïda a partir de motius que el subjecte diu que no depenen d'ell. El primer tipus inclou raons d'ordre instrumental (distinció social, progrés dels fills i categoria del castellà) i de tipus ideològic (antivalencianisme i marcatge social del valencià). El segon tipus es reparteix entre les motivacions concretes (sistema escolar en castellà, prohibició familiar o institucional d'usar el valencià, el castellà com a llengua del cònjuge, influència de les ciutats, etc.) i les motivacions

¹¹ El concepte de generació no és exclusivament biològic sinó també social.

vagues o difuses, que es basen en fets de difícil contrastació (conformitat amb la norma social a favor del castellà, negativa dels fills a expressar-se en valencià, la immigració, etc.). Com en el cas de l'atribució interna, tant les raons concretes com les vagues coneixen diferents subtipus d'argumentació que no són tancats. Dins de tota aquesta varietat argumentativa, a vegades els subjectes no es queden amb una única justificació i n'empren més d'una per a reforçar la seua conducta passada. Finalment, hem de parlar dins d'aquesta casuística d'una tercera possibilitat, la del "penediment" per no haver transmès el valencià als descendents, ja que els subjectes que el mostren ho fan quan se'ls demana per les raons d'aquesta conducta. Vegem-ho esquemàticament en la Taula 8:

Atribució	Raons genèriques	Raons específiques	Característiques
1. INTERNA	1.1. Instrumentals	a) Distinció social	-Nivell social alt dels parlants de castellà (estatus, prestigi, cultura, diners, etc.). -Baixa categorial social del parlants de valencià (de poble, llauradors, de l'horta, etc.).
		b) Progrés dels fills	-Assegurar-se el futur econòmic. -Pel seu bé. -Pujar socialment. -El castellà: llengua infantil i femenina
		c) Categoria del castellà	-Llengua d'alta valoració. -Llengua rica, perfecta. -Parlar en castellà és igual a parlar amb correcció (evitar les espanyolades o saba-tades). -Es parla "a tot arreu" (àmbit geogràfic major).
	1.2. Ideològiques	d) Antivalencianisme	-Autoodi. -Identitat espanyola exclent. -Secessionisme. -Oposició a la normalització del valencià a l'escola i als mitjans de comunicació.
		e) Marcatge social del valencià	-Falta d'educació per parlar en valencià. -El valencià és d'esquerres o genera conflictes.

2. EXTERNA	2.1. Concretes	f) Sistema escolar en castellà	-Variants argumentals: evitar males experiències, facilitar l'estudi, etc.
		g) Influència social i influenciadors	- De l'ambient social. - De persones concretes: mestres, religiosos, metges, familiars, veïns, etc.
		h) Membres heterolingüístics a la llar	- Cònjuges, altres familiars. - Residència fora. - Dides.
		i) Influència de les ciutats	- Influència de València per a les comarques del centre i del nord. - Influència d'Alacant per a les comarques del sud.
	2.2. Vagues o difuses	j) Conformitat amb la norma social implícita	- Acceptació de la norma que generalitza l'ús del castellà.
		k) Negativa de la castellanització	- Negar que han parlat als fills en castellà. - Dir que els fills els contesten en castellà a pesar de parlar-los en valencià.
		l) Raons poc fonamentades	- Migració laboral - Turisme - Calaix de sastre
3. PENEDIMENT			

Taula 8. Tipologia de l'argumentació amb les raons genèriques i específiques

Pel que fa als subjectes afectats, es tracta de discernir el tipus de raons que argüeixen aquests per a justificar la pràctica de la transmissió intergeneracional, bé com a *agents* de la substitució (pares que l'han aplicada als seus fills, o tutors que se n'han encarregat), bé com a *receptors* (filles i fills als qui els l'han aplicada) o, encara, com a *espectadors* llunyans de la transmissió (nets que justifiquen els avis o avantpassats en general, persones que parlen d'altres parents o de gent coneguda que van engegar el procés de la interrupció o la reversió, etc.). A vegades els subjectes adopten diferents perspectives, com a fills i com a pares; això succeeix quan han rebut el castellà dels seus pares i intenten justificar-los, però han adquirit posteriorment el valencià i arriben a pensar (potser a causa del mateix fet de ser entrevistats sobre el tema) que el podrien haver passat als seus fills.

Tot això ens donarà la imatge de la representació social que es fan els parlants de cadascuna de les llengües participants en la transmissió lingüística

i ens conduirà a una explicació diguem-ne “racional” del fenomen. Tot seguit exposarem un conjunt de testimonis que poden servir d'exemple per a il·lustrar els diferents arguments que hem recopilat en la Taula 8.¹²

El desig de distinció social és en el fons la raó que se situa per damunt de les altres que s'addueixen per a justificar l'omissió del valencià en la transmissió lingüística als descendents. Així, quan una comunitat relaciona l'ús d'una llengua amb la categoria d'aquesta, d'alguna forma està incidint en l'elecció dels progenitors per la transmissió d'una o l'altra llengua d'acord amb les aspiracions de cada grup:

en aquella època, pues als fills dels que podem dir la classe..., la classe que tenia un benestar, d'un major nivell que estaen... pues els ensenyaen el castellà, perquè era una espècie, digam, de títol de noblea, de distinció, de lo que el poble baix tenia i ixa era l'autèntica realitat.

El progrés dels fills és raó més que suficient perquè la recerca de la millora social que persegueixen els pares siga un objectiu a l'hora de transmetre una llengua als descendents. A partir d'aquest axioma, els progenitors opten per la llengua que creuen que els pot assegurar un millor futur, unes millors expectatives econòmiques, unes millors relacions laborals, etc., en definitiva deixar-los en millor condicions per ascendir socialment. Fet que pren una major rellevància en el següent cas relacionat amb unes filles, ja que hi entra en joc també el gènere del descendent:

Perquè una xica no podia parlar valencià perquè sinó pareixia *de poble*. Segun les creències... No sé per què, és la mentalitat que tenia eixa gent perquè pa que fórem *senyoretas*, que no nos miraran¹³ com si fórem de poble, mos ensenyaven el castellà no sé per què.

¹² La majoria d'aquests testimonis provenen dels nostre treball *La transmissió familiar del valencià* (Montoya i Mas, 2011).

¹³ Les cursives després de la coma representen el canvi de codi de la informadora al castellà (només) en aquesta frase completiva.

No és rar que alguns subjectes utilitzen com a argument la categoria de la llengua expansiva, ja que, dins d'un context de conflicte lingüístic, aquesta està relacionada amb els àmbits de prestigi, amb les funcions de major rang social, amb major suport cultural i literari, amb la correcció i l'adequació formal, etc., tal com ocorre en el següent cas, que ens aprofita per a presentar una àmplia varietat argumental:

entonces, simplemente per això, tant es pares que mos parlaven en castellà com al col·legi, mos dien que el valencià no era una llengua o un idioma que s'haguera de parlar, només com a cosa familiar i, si podia ser, no parlar-ho, perquè el valencià era una cosa despectiva, no?... com a gent poc instruïda o pràcticament analfabeta que no sabia parlar en una altra cosa. Era millor el castellà, que era la llengua que havia en tot el territori espanyol, i quan més correcta la parlaves, millor. I quant intentaven parlar el castellà, pues fea risa, el dir: “Mira, que mal parla aquell, o mira este que és llauraor o que és del camp” –de un mode molt despectiu a qui parlava valencià. Principalment és pels xiquets, dia: “Mira quin llauraor, no sap parlar”

Els diferents interessos polítics han agreujat encara més la situació del valencià. Els estigmes sobre la llengua són incessants, ja que els defensors de la llengua pròpia solen ser considerats com a esquerrans, nacionalistes, catalanistes, etc., la qual cosa dificulta les possibilitats d'assolir un consens polític per la recuperació de la llengua. Aquests condicionants han influït en els sentiments d'autoodi, emocions moltes vegades relacionades amb una postura contrària a la normativa lingüística, ja que consideren que la gramàtica del valencià prové d'una altra llengua. Molts d'aquests valencians acaben, per un lloc, adoptant posicions secessionistes i, per un altre lloc, a identificar-se amb una identitat espanyola clarament excloent, tal com podem veure en aquesta justificació argumental, tot i que en realitat és una prova més que es tracta d'expressions d'una mateixa idea:

Mon pare sempre deia que ell era espanyol, mon pare sempre dia: “*Yo soy español, yo hablo español*”, i ell entenia el valencià però ell la única paraula que dia era “xe”.

Relacionat amb l'argument anterior, no podem oblidar com el marcatge social del valencià provoca determinats prejudicis, com considerar una falta

d'educació el seu ús, la nul·la utilitat de la llengua fora de les fronteres autonòmiques, l'escassa presència en els àmbits científics o tecnològics, o relacionar els defensors de la llengua dins de l'arc polític de l'esquerra, enfront del castellà més relacionat amb la dreta, etc. Tots aquests fets contribueixen a perpetuar el conflicte social i a revitalitzar el sentiment de rebuig a la llengua pròpia dels valencians:

Tu arribaves a anar a la plaça i com no parlaves en castellà no te venien menjà, perquè això m'ha passat en la meua família, d'anar... además, ja majoreta, jo... ma mare me contava molt de la política, de la Falange, que saps tu que estava ahí en la Glorieta, i sempre m'ha contat molt de tot això, i entones la gent que se considerava més de dreta, eixa, parlava en castellà, això estava clar, és més de l'atre costat parlaven en valencià, això sempre s'ha vist.

L'escola amb el castellà com a llengua exclusiva (i exclouent) és la raó exculpatorià més poderosa al·legada pels nostres informadors per a no haver transmès o no haver rebut familiarment el valencià. En aquest sentit, la pseudopedagogia utilitzada en dècades passades per cert professorat provocava prejudicis del tipus: el valencià perjudica l'aprenentatge del castellà, fomenta l'aparició d'interferències sobre la llengua que valia la pena estudiar i, a més, provoca en els fills algunes experiències traumàtiques viscudes anteriorment pels progenitors:

Jo, a ma casa, el valencià, sin embargo als meus fills, els ha parlat en castellà perquè anaven al col·lege... I jo realment, pues ho ha passat mal, el parlar en casa valencià i després anar al col·lege i allí tot en castellà. I jo dic, pues als meus fills no els passarà igual [...]. I aixina els xiquets van a classe i ja no tenen problema en el d'això.

Ara bé, la influència social sol tenir cares concretes, és la dels *influenciadors*, els quals els trobem en àmbits com els familiars, els veïns, els metges o, fins i tot, psicopedagogs que creien que el valencià era el causant d'alguns problemes de l'alumnat com la dislèxia, sense oblidar tampoc l'àmbit escolar, el més important i més freqüentment esmentat:

Ma mare té tres [germanes]. Sí, però en les dos menudes va ser un poquet distint. Parlaven valencià entre elles i les monges li cascaven, perquè parlava valencià. Aleshores, quan jo comencí en l'ascola, pues ma mare digué que no, "A ma filla no li va a passar igual!" [...i l'educà en castellà, a la informadora].

La convivència de membres de llengües diferents en una mateixa llar, amb parelles lingüísticament mixtes, però també amb altres parents pròxims que col·laboren en la criança dels fills, han produït alguns casos peculiars, com el que exposa aquest testimoni, on l'ús de la llengua entre el marit i la sogra justifica l'educació en castellà de la filla:

Mosatros tots hem parlat en valencià, lo que passe és que jo al casar-me, i el meu home ser... la sogra meua de Teruel, pues ell a mi me parlae en valencià, però entre ells se parlaven en castellà i jo a la meua filla per això... parlem valencià i castellà. [...] i jo li fea [a la filla]: "¡Esto no se toca, que se rompel!", perquè com parlàem en castellà per... per la meua sogra, perquè el meu home...

La influència de la ciutat és l'argument adduït per alguns informadors. El fet de viure a grans ciutats o a ciutats de predomini lingüístic castellà suposa un condicionant per educar els fills en la llengua dominant del lloc. I no sols a les famílies d'aquestes poblacions, sinó també d'aquelles altres més menudes però que cauen sota la seua influència. Per a una informadora el fet d'haver nascut la seua filla major en un conegut hospital privat de la ciutat (Vistahermosa), i a més d'Alacant, va ser suficient per a introduir el castellà entre la seua descendència.

És que E. va nàixer en Alacant. Els atres dos van nàixer aquí en Petrer, en la casa. [...]. Jo tenia 36 anys i ella va nàixer en Vistahermosa en Alacant. Allí tenia el meu nebot, fill d'una germana meua que viu a Elda i parla castellà, i estava estudiant en els Jesuïtes, i quan venia a vore-mos, igual que les enfermeres, tots li parlaven en castellà, i mosatros mos van posar a parlà-li en castellà a la xiqueta com si fora una cosa...

Quan el procés d'interrupció està prou avançat, s'imposa la conformitat amb el corrent imperant de transmetre el castellà. Els descendents no saben –ni es

pregunten— per què han rebut aquesta educació sociolingüística i els progenitors tampoc no acaben de tenir molt clar per què han actuat d'aquesta manera.

Perquè quedava millor, no sé, alguna cosa així. No crec que fóra una cosa molt raonada, però se fea, jo ho he vist això. O perquè a l'ascola ho parlaven i pensaven que així aprendrien més. Exactament el motiu... Mira perquè ho feia tot el món, potser.

Dins de l'apartat de raons poc fonamentades, vegem un exemple que es caracteritza perquè el valencià no és transmès a causa de la professió del pare: aquest era taxista i s'imposava l'obligació de parlar castellà amb els seus clients, fet que ja justifica la criança dels fills en aquesta llengua:

Només n'hi ha uno que parla en castellà, que és el gendre (...) eixe és que en sa casa parlava en castellà. També són d'ací, del Grau (...), però son pare era taxista i, clar, este se passava tot el dia en gent per ahí i parlava castellà i, entonces, pos... en sa casa, per la força, per falta de costum, li parlava en castellà [al gendre, fill del taxista].

Una qüestió de gènere pot estar darrere d'aquest apartat del calaix de sastre a partir del testimoniatge d'una informadora que considera que l'única filla d'un matrimoni veí seu va ser educada en castellà pel fet de ser xica sense adonar-se que els quatre fills mascles són majors i que la filla és la menor (això és, el canvi de llengua entre germans és cronològic):

Tingué cinc fills, quatre xics i una xica. Als xics els ensenyà en valencià i a la xica, per ser xica, en castellà. Veus? Te dones cónter? [...] Tu fija't, en valencià, i al nàixer la xiqueta, no no, n'hi ha que parlar-li en castellà. Jo als xiquets els parle en valencià i a ella, que està contínuament en casa, li parle en castellà. [...] Això per tonteria, lo que t'ha dit antes. El ensenyar el castellà era més per tonteria. No sé per què, veien el castellà un poquet més pujaet, i el valencià el deixaven més baix, saps?

Per acabar, direm que per a molts valencians d'ara, el nivell complex del penediment per la interrupció de la llengua pròpia consistiria a considerar un "error" la transmissió del castellà:

Sí, sí, yo creo que el que hablaba en castellano entonces era como si tuviera un escalón más, me entiendes? Y el valenciano estaba más... para mí ha sido un error total y ahora yo no estaría estudiando valenciano...

2.3.2. Sobre la revernacularització

És obvi que no podem negar que en aquestes darreres dècades s'ha produït un procés de recuperació de la llengua a partir del canvi polític i legislatiu esdevingut amb la desaparició del règim dictatorial. Tot i que només portem un poc més de quatre dècades amb el nou marc sociolingüístic, i aquest breu espai de temps pot ser insuficient encara per veure-hi resultats concrets, volem aproximar-nos a l'anàlisi d'aquest procés des d'una perspectiva qualitativa.

Els nostres subjectes ens serveixen diferents testimonis per a estudiar les raons que els han fet posar-se en el camí de recuperar la llengua que els seus avantpassats familiars havien decidit abandonar. Per això seguirem de prop l'argumentació que s'utilitzava en el cas contrari, el de la substitució, però, com es veurà, en reduir-se el contingent i el període de temps que dura el fenomen d'inversió de la substitució, la casuística serà molt més simple: hi hem trobat unes raons internes, en base als criteris que s'autoatribueixen els subjectes (per exemple, un sentiment valencianista), i unes raons externes, que es recolzen en les circumstàncies que els han vingut donades (per exemple, creació de línies escolars en valencià). Normalment, la recuperació del valencià ha anat associada amb dos fenòmens connexos: el "penediment" o canvi d'actitud dels actors de la interrupció i els "retrets" o la reacció dels receptors de la interrupció. Vegem-ho a partir de la Taula 9.

Atribució	Raons	Descripció
INTERNA	Instrumentals	a) Utilitat del valencià per als fills
	Ideològiques	b) Sentiment valencianista c) Rebuig als immigrants
EXTERNA	Concretes	d) Línia escolar en valencià e) Membres heterolingüístics a la llar

Taula 9. Tipologia de l'argumentació sobre la inversió de la substitució o revernacularització.

Seguidament exposem el testimoni d'uns quants casos que constaten la reversió lingüística esmentada. En primer lloc, el testimoni que presentem en aquest apartat mostra que les raons identitàries i nacionalistes posseeixen un pes específic molt destacat en el fenomen de la revernacularització, ja que per simple coherència ideològica i com a defensors de la llengua històrica opten també per pujar la descendència en valencià:

Mon pare [...] no el parlava [com a L1], el que passa és que per qüestions nacionalistes sí que va decidir que a nosaltres ens parlaria en valencià. [...] el meu pare, que són tres germans més, és una família molt conservadora menys mon pare, que ha eixit nacionalista i...

Igual que ocorre en la interrupció, en aquest cas són igualment les justificacions relacionades amb l'àmbit escolar i acadèmic les que prenen un protagonisme especial, sobretot amb l'aparició dels programes bilingües com el PIL i el PEV. A més, l'escola ha vingut ajudada per altres factors col·laterals que han influït en la decisió final dels pares a optar pel valencià, major preparació del professorat, possibilitats de beques de menjador, ràtios de classe més reduïts i a vegades sense immigrants, etc.

Digam que el major de ma cunyà va ser el detonant [...]. Jo crec que ha segut acomençar a nastre tots es xiquillos i ha segut quan mosatros ham començat a esforçà-mos per parlà-lis en valencià, és l'eslabó que ha-hi per ahí solt. [...] I quan va nàixer la major, d'això que te plantejes, bueno: "Has tingut un fill, què vas a fer?" Acomences en el tema de l'educació... pues vaig sentir parlar des escoletes infantils de l'ajuntament i tal, i vaig anà a fer la sol·licitud. I havia la opció de valencià o de castellà, i en eixe moment, pues no sé, per lo que siga, per dir això és algo que són es arrels de la teua terra, de tal, pues anem a posà-la en valencià, i, a partir d'entonces pues com que canvia un poquet el..., te declines un poquet més. Mai ans havíem pensat en... com que el valencià podia ser molt més útil o que...

La recuperació de la transmissió arriba també en els matrimonis mixtos, fet que palesa clarament la nova situació sociolingüística en què viu el valencià. L'ascendència valenciana o no del membre castellanoparlant de la parella, no

sol tenir transcendència. En el següent testimoni un informant ens parla de la llengua que han utilitzat cadascun dels seus oncles, transmissió que té més valor encara en comprovar que la llengua d'ús normal entre el matrimoni és el castellà:

El meu oncle li parla en valencià i la meua tia, en castellà. Pero hi ha una cosa molt curiosa perquè ells es van conèixer aquí a Elda parlant castellà. Pero ell té les idees molt clares i diu que ell no deixa la seua llengua. Jo parle sovint amb ell en valencià i amb mon cosí, també.

Tercera part
PROPOSTES DE FUTUR

Des d'un punt de vista teòric, la interrupció lingüística intergeneracional és el darrer capítol que forma part del procés de substitució d'una llengua. Cal afegir, a més, que dins d'aquest procés la pèrdua de la transmissió natural de la llengua confirma d'alguna manera que ens trobem en l'última fase de la substitució. I en arribar en aquest punt del procés, desconexem si encara és possible la reversibilitat del fenomen, encara podem preservar la llengua de la seua possible desaparició, o ja no hi ha tornada i el procés avança de manera irremeiable cap a la fase final de la substitució.

Conscients de la importància del manteniment de la llengua en els àmbits familiars i privats, marcs socials on s'inclou la transmissió familiar, cal incidir, en la mesura que siga possible, en la necessitat urgent d'una correcta i adequada planificació lingüística d'aquests àmbits. Amb tot aquest panorama sociolingüístic, les possibilitats de trencar el cercle viciós que suposa la interrupció de la llengua es fa cada vegada més improbable. Per tant, necessitem urgentment que els polítics que ocupen els diferents poders (tant el local, com el provincial i l'autonòmic, com també l'estatal) prenguen consciència de la necessitat d'un model de recuperació plena de la llengua pròpia.

Com a proposta general, plantejarem que l'adopció de noves mesures ha d'anar dirigida a tots els àmbits socials. Per això, hem d'incidir més en el pla de l'ús que en el del coneixement de la llengua. Cal tenir en compte que l'ús implica, més prompte o més tard, la necessitat del coneixement, mentre que no sol ser freqüent que passe a l'inrevés; dit en altres paraules, en la situació actual tenim constància que augmenta el coneixement, però això no implica el seu correlatiu augment de l'ús. D'altra banda, dissenyar polítiques de normalització vol dir també fomentar un clima social i polític compromès i solidari amb la llengua. En aquest sentit, cal que desaparega el grau de conflictivitat social que sempre va inherent a la llengua. Per això caldrà, per una banda, donar ja una solució definitiva al tema del secessionisme. Des d'aquesta perspectiva, s'imposa la necessitat d'aclarir, amb les estratègies pedagògiques i científiques que calguen, el tema de la unitat de la llengua. Per una altra, despolititzar el tema lingüístic, en el sentit que els partits no utilitzen la llengua per als seus enfrontaments, ja que aquest ambient ajuda a agreujar encara més la situació de conflicte social.

Finalment, assenyalarem que cal, igualment, una sèrie de mesures que intenten recuperar la dignitat que la llengua ha perdut al llarg d'aquest temps. Per això, cal assenyalar primerament que l'actitud dels líders socials (polítics, però també escriptors, esportistes, empresaris, artistes, jutges, científics, etc.) és fonamental en tot aquest procés, puix que ells marquen els models a seguir per a la població en general. Des d'aquesta perspectiva, doncs, tots aquests líders esmentats han de prendre consciència de la seua funció dins d'una societat que intenta preservar i recuperar la seua llengua.

A partir d'aquestes premisses de normalitat social, es pot dibuixar més fàcilment els paràmetres que configuren la futura normalització del valencià, amb una planificació lingüística que tinga en compte les propostes següents:

a) L'àmbit educatiu és, a hores d'ara, segurament on més mesures s'han adoptat i, per tant, el que més objectius ha assolit. Encara que la política aplicada només ha repercutit en el coneixement i ha afectat ben poc a l'ús. Tot i això, també es podrien aplicar altres mesures des d'aquests àmbits. Per exemple implementar només programes bilingües que assegurin una competència pluri-lingüe i multicultural plena de les dues llengües, fet que es pot aconseguir amb els models d'ensenyament en valencià per aquell alumnat que tinga L1 valencià i d'immersió lingüística per a la resta de l'alumnat. Aquests programes s'haurien d'aplicar, per una banda, en tot el territori valencià, tinga el predomini lingüístic que tinga i, per una altra, tant en centres públics com en els concertats. Aquesta mesura suposa també disposar d'una plantilla de professorat que compte amb una formació adequada per a impartir aquests models educatius. Aquest punt d'arrencada ha de comptar amb el compromís de les autoritats, el professorat i les mares i els pares, ja que, d'aquesta manera, es garanteix l'òptim compliment de la LUEV, i així ens assegurin que les pròximes generacions seran plenament bilingües.¹⁴ Cal recordar en aquest punt que la normalitat d'aquest àmbit és primordial per a implicar els progenitors a engegar la revernacularització.

¹⁴ Sobre aquest i la resta d'àmbits que exposarem a continuació es poden ampliar les propostes de normalització lingüística amb les estratègies d'actuació que trobareu en Marqués (2019).

b) D'acord amb els temps actuals, les noves mesures de planificació lingüística han de preveure l'ocupació dels nous àmbits de la tecnologia, de la informàtica i dels nous camps de la comunicació. Són noves plataformes on la presència del valencià pot ajudar molt a desfer els prejudicis lingüístics que encara trobem en molts valencians. Entre les diverses estratègies a aplicar està dissenyar productes d'oci, de música, de vídeos i d'educació en valencià. També facilitar a les empreses i institucions programaris diversos sobre administració, facturació, comptabilitat, etc. Sense oblidar tampoc el disseny de plataformes de correus i de xarxes socials on el valencià estiga sempre present.

c) Un pilar fonamental per a la normalització és també l'àmbit del *mass media*. Totes les administracions haurien de fomentar i crear televisions, ràdios, premsa, plataformes audiovisuals, etc. en valencià, a més de compartir i intercanviar tots aquests productes amb els altres territoris de llengua catalana. També caldrà exigir a la resta de mitjans de comunicacions estatals la possibilitat de desconexions per a permetre la difusió de programes en la llengua pròpia del territori.

d) Davant de la inexistència de política lingüística en alguns àmbits, cal planificar mesures que faciliten la introducció de la llengua en aquells camps que encara hui es mantenen inexpugnables. Són àmbits de caràcter formal com l'economia i el mercat, on el valencià encara no té cap presència, a diferència d'altres zones de l'Estat, que han aplicat polítiques lingüístiques més eficaces i han aconseguit millors resultats. Així, les administracions públiques poden exigir l'ús del valencià a les empreses que contracten, exigir l'etiquetatge dels productes que compren o financen, demanar cursos de formació en valencià a les empreses que facen noves contractacions de personal, crear un segell de qualitat a les empreses que normalitzen el valencià, etc.

e) Quant a l'àmbit de la producció cultural, que ha d'incloure els camps de la música, el vídeo, el cinema, els concerts, l'editorial, etc., les administracions hauran de crear circuits no sols dins del territori valencià sinó també en els altres territoris catalanoparlants a fi d'aconseguir més rendibilitat en la contractació i la projecció de totes les actuacions d'aquest tipus.

f) Finalment, i com a complement de totes aquestes polítiques públiques de foment de la llengua, l'administració haurà d'emprendre campanyes a fi de fomentar en els àmbits familiars la continuïtat i la revernacularització de la llengua, que afectarien tant els valencians que la tenen com a L1 com els qui la tenen com a L2, els neoparlants. Sobre aquest punt, Fabà i Montoya ja ressaltaven la importància d'aquest àmbit i proposaven com a possibles mesures:

L'únic camí possible seria el de la revernacularització, que passaria per establir lligams entre el sistema educatiu i les xarxes socials i familiars dels parlants més joves (Montoya *et al.*, eds, 2010), i vertebrar el territori valencià per tal que les zones que empenyen la recuperació del català adquirissin un major protagonisme polític i econòmic sobre la resta del País Valencià (2012: 230).

La situació actual de la llengua ens obliga a proposar mesures clares i contundents. Ningú no nega que engegar un procés de recuperació lingüística siga fàcil. Però hem de ser conscients que, si no som capaços d'engegar aquests objectius, el procés de substitució lingüística seguirà el seu rumb previst. En canvi, si aconseguim realment capgirar la situació sociolingüística actual, podem estar donant els primers passos per al redreçament lingüístic. Recuperar totes aquestes iniciatives seria un pas transcendent per contrarestar la interrupció i orientar l'actual situació cap al fet històric de la recuperació de la llengua pròpia. Són mesures imprescindibles i possibles que han pres també altres cultures d'arreu del món que pateixen igualment processos d'interrupció lingüística. Cal comprometre tota la societat en aquest projecte amb l'objectiu de dignificar socialment el valencià, ja que, tot i que vivim temps realment confusos per al món de les llengües, una recuperació de la llengua històrica és, a hores d'ara, totalment factible en un futur dissenyat per al multiculturalisme i el multilingüisme.

BIBLIOGRAFIA

AVL: Acadèmia Valenciana de la Llengua. *Enquesta sobre la situació social del valencià*, 2004. (<http://www.cult.gva.es/avl>)

Boix, Emili & Vila, F. Xavier (1998), *Sociolingüística de la llengua catalana*. Barcelona: Ariel.

Casesnoves Ferrer, Raquel (2002), "La transmission intergénérationnelle du valencien et son usage comme langue seconde", *Langage et société*, 101, p. 11-33.

Casesnoves Ferrer, Raquel & Mas, Josep À. (2017), "Transmissió intergeneracional del català i característiques sociodemogràfiques dels progenitors", *Treballs de sociolingüística catalana*, 27, p. 77-97.

Domínguez Pallarès, Manel (2017), "Una nova perspectiva sobre la transmissió lingüística intergeneracional: el cas dels fills que rebutgen el valencià transmès pels pares a Castelló", *Revista de Llengua i Dret, Journal of Language and Law*, núm. 67, p. 264-278.

Fabà, Albert & Montoya, Brauli (2012), "La transmissió lingüística intergeneracional del català al País Valencià. Una perspectiva territorial", *Caplletra* 53, p. 211-231.

Enquesta 2005. Coneixement i ús social del valencià. Síntesi de resultats, Servei d'Investigació i Estudis Sociolingüístics (<http://www.cult.gva.es/sies>),

Fishman, Joshua A. (1991), *Reversing Language Shift*. Clevedon: Multilingual Matters.

Fishman, Joshua A. (ed., 2001), *Can Threatened Languages be Saved? Reversing Language Shift, Revisited: A 21st Century Perspective*. Clevedon: Multilingual Matters.

Halbwachs, Maurice (1968 [2004]), *La memoria colectiva*. Zaragoza: Prensas Universitarias de Zaragoza.

Hornberger, Nancy & Pütz, Martin (2006), *Language Loyalty, Language Planning and Language Revitalization. Recent Writings and Reflections from Joshua A. Fishman*. Clevedon: Multilingual Matters.

INE 2016, Plan Estadístico Anual 2005-2008.

Johnson, Robert Keith & Swain, Merrill (1997), *Immersion Education: International Perspectives*. Cambridge: Cambridge University Press.

Marqués, Toni (2019), *Situació del valencià i alternatives 2017*, Col. Rafael L. Ninyoles-4. València: Generalitat Valenciana.

Mas i Miralles, Antoni (2006), *La interrupció lingüística a Guardamar*. Alacant: Publicacions de la Universitat d'Alacant.

Mas i Miralles, Antoni, (2018), "El valencià segons l'enquesta del SIES de 2015", *Treballs de Sociolingüística Catalana*, núm. 28, p. 127-145.

Mollà, Damià; Alpera, Lluís; Gimeno, Francesc et al. (1989), *Enquesta sociolingüística al País Valencià, 1985*. Alicante, Publicacions de la Universitat d'Alacant [4 microfites].

Montoya Abat, Brauli & Mas i Miralles, Antoni (2011), *La transmissió familiar del valencià*. València: Acadèmia Valenciana de la Llengua.

Montoya Abat, Brauli (1996), *Alacant: la llengua interrompuda*. València: Denes.

Ninyoles, Rafael L. (1969 [1985]), *Conflicte lingüístic valencià*. València: Tres i Quatre.

Ninyoles, Rafael L. (1971 [1975]), *Idioma i prejudici*. Palma de Mallorca: ed. Moll.

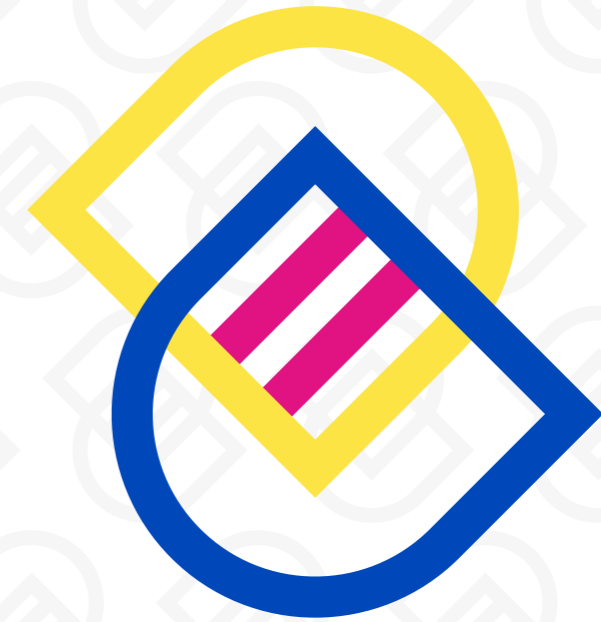
Querol, Ernest (1989), "El procés de substitució lingüística: la comarca dels Ports com a exemple", *Miscel·lània 89*, p. 85-196. València: Generalitat Valenciana.

Ruiz, Francesc; SANZ, Rosa & SOLÉ, Jordi (2001), *Diccionari de sociolingüística*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana. SIES: Servei d'Investigació i Estudis Sociolingüístics (<http://www.cult.gva.es/sies>).

Spolsky B. (1996), *English in Israel after independence*. In J.A. Fishman, A. Rubal-López and A. W. Coonrad (eds), *Post-imperial English*. Berlin: Mouton.

Subirats, Marina et al. (1991), *Transmissió i coneixement de la llengua catalana a l'àrea metropolitana de Barcelona*. Bellaterra: Institut d'Estudis Metropolitans de Barcelona.

Vallverdú, Francesc (1993), "Sobre el capgirament de la substitució lingüística. Un suggestiu estudi de Joshua A. Fishman", *Treballs de Sociolingüística Catalana*, 11, p. 17-18.

**Càtedra de
Drets Lingüístics**

